

30.341.

ГЕРГАРТ ГАВІТМАН

Затоплений Дзвін

НІМЕЦЬКА ДРАМА-КАЗКА.

ПЕРЕКЛАВ

МИКОЛА ГОЛУБЕЦЬ

ВИДАННЯ ДРУГЕ.

КИЇВ—ЛЬВІВ 1918.

Накладом Видавництва „СЕРП І МОЛОТ”

~~41.799~~

2007

113. 2

ГЕРГАРТ ГАВПТМАН.

30.311

ЗАТОПЛЕНИЙ ДЗВІН

1

НІМЕЦЬКА ДРАМА-КАЗКА.

Львів. Бібліотека
АН УРСР

~~41739~~

ПЕРЕКЛАВ

МИКОЛА ГОЛУБЕЦЬ

ВИДАННЯ ДРУГЕ

КИЇВ — ЛЬВІВ 1918.

Накладом Видавництва „СЕРП і МОЛОТ“.

Ціна 2 карб., 50 коп.

8(Δ)НІМ - 2

ДРУКАРНЯ
УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО
ТОВАРИСТВА.

ДІЄВІ ОСОБИ:

Гайнріх, артист, відливник дзвонів,
Магда, його дружина,
Двоє дітей,
Панотець,
Вчитель,
Цирулик,
Сусідка,
Лісова бабуся,
Равтенделяйн, мавка,
Водяник, стихійний дух,
Лісовик, фавн,
Деревляники.

Тло казки: гори і село серед них.

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ 48.130

Перша дія.

Полонина, окутана шумом смерек. На ліво, в глибині під скельним окопом, напів заслонена хатина. З переду, на право змуришила цялрина старої криниці; на цялрині сидить Рагтенделяйн,

Рагтенделяйн

Напів дитина, напів дівчина, єство зі світа ельфів. Чеше грубі, червоно-золоті коси, при чому відгонюється від бжілки, що не дає їй спокою.

Ого, „Зум-зум-зум-зум“ А ша!
Чого це ти ізнову завзялася?
Ласунко! Ти поганий кладивоску!
Пташинко сонця! Геть бо! Не займай!
Геть! Мені треба коси розчесати
Нім баба прийде. Вилає, тай добре,
Що в неї гребінь золотий взяла...
Іди бо, кажу! Ну і завзялася!
Хибаж я квітка? Мед в устах у мене?
Лети над річку! Там, на краю ліса,
Усенький беріг в зілля та квітках!
Туди лети! Там пий і сси до впаду,
А я-ж не квітка! Геть! А то — набю!
Не жарти! Справді! Йди відкіль прийшла,
Лети в свій замок! Тиж це гарно знаєш,
Що не добром на тебе баба дише;
Вона тебе, повір мені, врече
За те, що ти даєш для церкви віск.
Хиба-ж це гарно? Ну — скажи сама!
Ану димарю на дядиній хаті!
Подуй бо димом крихточку сюди:
Нехай летить напасниця від мене!
Крутись, вертись, вийся гусаком!
А маєш! *Бжілка тікає.*

Врешті! Ну і навісна-ж!

Якийсь час чеється, згодом нахилюється над криницею і кличе:

Чи чув старий Водянику, на верх!
Не чує. Треба пісню заспівати,
Що я її сама собі зложила...

Чеше коси і співає:

Не знаю—відки я прийшла,
Не знаю—де іду;
Чи я—пташинка лісова,
Чи феєю буду?
Он там—квітки в долині,
Червоні, білі, сині,
А ти—думай, журися:
Відкіль вони взялися?
То часом буває, що в грудях,
Щось дивне ці квіти розбудять,
І радаб я в хвилию цю знати:
Хто батько мій, хто моя мати?
Хто вони, хто?
Не скаже ніхто..
Цить, не питай навісна!
Знаю я, знаю:
В темному гаю
Я гарна панянка лісна!

Знов нахилюється над криницею.

А гей, старий Водянику! На верх!
Стара пішла шишок збирать до ліса;
А я—нудьгую. Розповідж що-будь;
Вчини цю ласку! Я за те тобі
В Панька курник залізу, мов куна
Та чорного вкраду для тебе півня!
Направду серце! Ну! Нарешті лізе!
Сопе, хропе, бульки такі пускає,
А вирне зараз, то одразу присне
Оце свічадо чорне, що в йому
Я так з гори весело приглядаюсь...

Розмовляє із власною відбиткою у воді:

А-а! Добрийдень дівчинко кринична!
Скажи, як звешся? Що? Равтенделяйн?
Ти хочеш бути краща всіх дівчат?
Сама це кажеш й пальчиками тичеш
На двоє сніжно-білих груденят...
Поглянь—не гарна? Не така, як Фрея?
Волосся в мене, не з проміння сонця,
Що так горить в низу, там у воді,
Неначе плинне золото? Чиж ні?
Показуєш волосся злоту сітку,
Немов-то риб збираєшся ловить
В бездонній тоні? Ну гаразд! Лови
Цей камінь, на! Ну й бач, яка дурненька!
Не довго будеш, серце, так пишаться:
Свічадо присне і тебе—нема!
Водянику! Забав мене! А гей!
Ну! Ну, вже йде!

Водяник підіймається аж по груди з криниці.

Ну! й гарний ти, мов біс!

Досить тебе гукнути, то уже
Пройма морозом! А не те, що й бачить!

Водяник

*Водяний старець, у волосся сикняг, вода стікає з його,
соне мов морська собака. Лупає очима, покіль не звикне
до світла.*

Брекекекекс!

Равтенделяйн

передражнює:

„Брекекекекс!“ Ага!

Весною пахне, а тобі—це дивно!
Про це вже зна остання воша й крот,
Вже риба знає, птах, усякий звір,
Трава і квітка, заєць куцохвостий,
А ти ще ні? Соромся!

Водяник

Брекекекекс!

Равтенделян

Ти спав? Оглух, ніщо кругом не бачиш?

Водяник

Брекекекекс! Ти дуже не мудруй!
Зелена малпо! Розумієш це?
Безпера чайко! Власне — квак...
Кажу тобі, що кворакс, кворакс, квак...

Равтенделян

Як що гримітимеш так діду,
То геть собі за другим піду!
Мені тебе то й не шкода:
Ти дід, я-ж гарна й молода!
Гей го-го! Гей го-го!

Лісовик

поза сценою.

Гей го-го! Го-го! Го-го!

Равтенделян

Ану борідко! Погуляй зі мною!

Лісовик

Фавн із цапиними різками, ногами та борідкою вбігає на полонину, вистрибуючи:

Гулять не вмю! Та скакати — знаю!
Найшвидший цап не скочить так, як я.
Тобі не всмак? *Пристрастно:*

Я знаю й інший скок!

Ану, ходи в гущавину! Отам
Стоїть стара верба — ціла дуплава,
Що півня ще від роду не зачула,
іН шуму річки. Там тобі сопілку

Таку, дівчино, виріжу, що кожен,
Хто тільки вчує свист її, без слова
Гуляти піде!..

Р а в т е н д е л я й н

Виринається йому з рук.

Як це? Я, з—тобою?

Насміхається:

Мої цапині ніженьки,
Ганяйте свої кізоньки!
Ганяйте—весь свій цапин рід,
До них несіть свій бруд, сморід!
Стара коза—твоя рідня,
Що родить цапика що дня,
По три в неділю, девять тих
Цапків вонючих і брудних.
Га! Га! Га! Га!

Сміється і тікає до хати.

В о д я н и к

Брекекекек! Ну й маєш—дика сойка!
Нехай їй чорт!

Л і с о в и к,

що зірвався бігти за нею, тепер спинився збентежений.

Нехай їй чорт!

*Добуває свою коротеньку люльку-бурульку і закурює,
при чому черкає сірку об копито.*

П А В З А.

В о д я н и к.

А як там дома? Сядь та розповідж!

Л і с о в и к

Ніщо, гаразд! У вас весною пахне,
А в нас на горах вихор лютий злиться;

По небі хмари сунуться вагітні,
Та, наче губка стиснута, лишають
Сліди по собі мокрі та холодні.

Водяник

Ну й щож іще новенького? Рад слухать.

Лісовик

Учора кушав свіжої салати,
А нині рано, вийшов я із хати,
З верха на верх, зі зруба в зруб,
В яку годину, я найшовся в лісі;
Вони там землю порпали й каміння
Ломали з гуком. Чортове насіння!
Ніщо мене не зlobить так, як це,
Що вічно ставлять ті церкви по горах,
А той проклятий дзвонів крик, то мука!

Водяник

І те, що в хліб дають, прокляті, мнятки!

Лісовик

Тут „ох“ та „ах“ ніяк не помагають!
Терпіти мусим! На безодні краю,
Здіймається уже той „божий дім“.
Високі вежі, вікна, гострі луки
І чорний хрест розняв широко руки...
Нехай це грім!
Коли б не я,
Коли б у тім не голова моя,
То вже б із гір
Ревів гудів той дзвін потвір...
Упевнений в своїй височині;
Та зараз... він там в озері... на дні...
Хай чорт! Це був пекельний жарт!
Цей жарт—мійого лоба варт!
От я собі під сосною стою,
Дивлюсь кругом, сикняг жую,

Дивлюсь на церкву й потонув в думанні
О тім, що бачу і о тім жуванні...

В тім...

Присів злетів на скельний злім
Метелик дивний; ніби пе
Із квітки мід, та крилоньками бе,
Тріпочеться немов од жаху;

З одного маху

Я взнав, що це метелик не простий,

А ельф малий...

Покликав я його, а він

Присів мені, біднятко, на руці

І нуж мені новини і жалі:

Казав мені,

Що вже в багні

Поікрились з весною жаби...

І це і те...

Не тямлю вже,

Чого той ельф мені не набалакав!

Кінець-кінцем розрюмсався й заплакав.

Кажу йому не плач, маленький, цить!

Та він—своє! Ніяк його втишить:

„Там тріск бичів, та гейта-вйо, та тпру!

„Там люде щось завзято пруть в гору,

„Масничку, мов, залізную, тай годі,

„Чи щось в тім роді...

„Це чорт—зна що! Це просто—лячно глянуть;

„У нас усіх серця од жаху вянуть...

„Вони собі задумали те диво—

„На верх вежі здійнять, як можна живо,

„Щоб потім це прокляте „дзень-дзе-лень,

„Та „баум-баум-баум“ нас мучило день в день“

Кажу—гм-гм! Кажу—ну-ну!

В тім ельфик мій з руки мені зіскачів,

А я між кіз отару вліз, дурну,

І так, аж трьом з їх вимена насмочив,

Що жадна дівка по бенкеті моїм

Одної каплі молока не вдоїть!

Відтак я станув на червонім мості,
Де пріли наші непрошені гості...
А думка: тутки виграєш терпінням!
І нуж в їх слід, заслонений камінням.
Аж вісім шкап, напнувшись, носить боком,
І ледви дише, лізе крок за кроком.
А думка знов: той віз з дощок, дебелей,
Ледви чи зможе здержати тягар...
Гаразд! До діла! Віхали над яр,
А я за ними, радісний, веселий...
Стривайте! Хай улегчу вам роботу,
І вас і шкап звільню від труду й поту!
Вхопив за шпицю—вискочила з маху,
Рвонув ще двічі—потвір захитався;
Ще раз і він скотивсь у яр зі шляху...
А як летів, а як він відбивався!..
Неначе грім
Зі злома в злім
Гонив, гонив,
А як то він у підскоках дзвонив!
А як по нім
Кругом котився відгомін!
Покіль, аж там у озеро не впав:
Здрігнувся стів,
Здрігнулась хвиля, піднялась, завила
І впала знов і дзвін на віки вкрила...
І тільки кола розбились водою;
Нехай він там лежить собі в спокою...

Підчас того, як говорить Лісовик, стало вечоріти. Кілька разів, на прикінці його оповідання почувся слабкий крик на поліч. Тепер показується

Гайнріх

*зворий, добуває всія сил, щоби доволіктися до шатини.
В цюж мить Лісовик ховається в ліс, Водяник поринає.*

Гайнріх

*Людина трицяти літ. Відливник дзвонів. Вліде зболіле
обличчя.*

Гей люде добр! Ласки! Відчиніть!
Я впав, з дороги збився, заблуdiv,
Рятуйте люде! Ох! Не можу більше!

Паде на мураву, оміллий від перестоми, недалеко жатини.

Понад горами проетягається багряна смуга хмар. Сонце сховалося. Понад полониною продуває холодний, нічний вітер.

Лісова бабуся

Виходить із ліса, схилена під вагою кобелі, що в неї за спиною. Мов голуб сива, простоволоса. Обличчя в неї більш мужське, аніж жіноче. На верхній губі білий моз.

Ануко дівко! Поможи донести,
Не чую спини, з ніг старих валюся
Вже дух мій сперло! Дівонько! Ой ді!

До кажана, що пролітає понад її головою.

Стрівай но, мій кажанику! Стрівай!
Не бійсь! Ще їсти мати-меш доволі!
На мить вікном влети в хижину й глянь,
Чи є там дівка? Як що є, скажи:
Нехай в цюж мить сюди прийде! Ануко!

Грозить п'ястучком проти небосклону, на якому починає слабо блискати.

Ще нині буде буря! Гей не злися!
Та хай твоя червона бородище
Не так бахтить! Спини на мощних ліцах
Кізлят безглуздих! Гей бо дівко! Вийди!

До вивірки, що персвігає дорогу:

Гризигорішку! Дам тобі бучини,
Ти скоро-скора! Скоч мені до хати,
Поглянь—чи спить там дівка, чи не чує?
Спитай—чого так дуже зледащіла?

Наступає ногою на Гайнріха.

Так щож це знову? Щож це тут лежить?!
Скажи бо, хлопче,—що в той час тут робиш?
Не чуєш? Справді? Ну чого мовчиш?
А може ти бідаку—неживий?
Гаразд! Біду стягти на мене хочеш:
Попа й десяцьких! Ще цього не стало,
Бо й так мене цінують гірш собаки!
Ану—нехай найдуть у мене трупа,
То хоч цілуй одвірки й забірайся
У світ за очі, бо не твоя хата:
Розтягнуть, сплять до основ, нетощо!
Ануко, хлопче, встань! Біда—не чує..

*Із хати виходить Равтенделяйн: очима питається, що
скоїлось.*

Приходиш врешті. Є в нас, доню, гості!
А глянь, то визнаєш зараз, що не прості.
Безпечний, тихий! Дай лиш сіна вязку.
Постелим.

Равтенделяйн

В хаті?

Лісова бабуся

Ще чого не стало?

Хиба ж нам треба парубка у хаті?

Увіходить у хату.

*Равтенделяйн, що на мить пішла в хату, виходить із
вязкою сіна. В момент, коли вона хоче прилякнути
біля хорого, Гайнріх отвірає очі.*

Гайнріх

Дівчино добра! Де це я? Скажи!

Равтенделяйн

У нас на горах.

Гайнріх

Так. На горах... Так...

Яким жеж чином я узявся тут?

Равтенделяйн

Того, чужинче, я сама не знаю.
Облиш! Воно байдуже—сяк чи так;
Тут сіно, мох, тут голову покладь,
Спочинь, засни—тобі спокою треба...

Гайнріх

Мені спокою треба... Так. Гаразд...
Та мій спокій... розвіявся дитино...

Неспокійно.

Я хочу знать—що скоїлось зі мною?

Равтенделяйн

Коби сама я знала це...

Гайнріх

Здається...

Подумаш і все виходить—сном;
Якийсь такий непробудимий сон...

Равтенделяйн

Облиш! Байдуже! Ось і молоко!
Ти мусиш пить, ти стомлений і хворий...

Гайнріх з посміхом:

Так—пить я хочу! Дай, що в тебе є!

Пє із посудини, яку вона йому піддержує.

Равтенделяйн

Як бачу, в горах ти не народився,
Ти, мабуть, родом з тих людей з долин,
Так, як стрілець той, що з дороги збився.
Що гнавсь за нашим скороногим цапом
Та впав і згинув серед полонин...
Та тільки знаєш, так мені здається,
Що був стрілець той, не з тієї глини,
Що ти...

Г а й н р і х

Ні, ні, не спинюйся, говори!
Напій—цілющий, мова-ж над усе!

Понурюється знову.

Не з тої глини... з кращої... й такі
Падуть... Не спинюйся. Говори дитино!

Р а в т е н д е л я й н

На що тут мова? Краще побіжу
Води з криниці своєї набрати,
Спинити треба кров і пил обмити...

Г а й н р і х *благає:*

О ні! Не йди! Остань! Дивись на мене
Отим таємним поглядом твоїм.
В очах твоїх я бачу світ новий
Із горами, мандрівними хмарками,
З райським повітрям. На такій постелі
Мене ізнов той світ до себе кличе,
Приваблює... Останься тут, не йди!

Р а в т е н д е л я й н

Не йти? Нехай; зроблю, як хочеш сам.

Г а й н р і х

Останься тут! Останься тут, не йди...
Ти ще не знаєш, ще не прочуваєш,
Чим ти для мене. Не відходь, лишися!
А сну мого, серце, не тривож...
Нехай досниться... Оповім тобі...
Я впав... Та ні! Найкраще ти промов...
Райським гомоном голос твій дрижить...
Я слухать хочу... І чого ж мовчиш?
Чого мовчиш, чого ти не співаєш?
Я впав... та я це все вже раз сказав...
Я впав... не знаю, як це все прийшло...
Чи шлях мені запався під ногами,
Чи сталось це по волі, чи неволі?

Я просто—впав, а в мить цю, в слід за мною
Посипався пісок, каміння, ринь...

Чи мраз то білге гарячково:

Я захопився за деревце рукою;
Була це дика вишенька. За пень
Її я захопив, та в цюж саму мить
Коріння трісло, вирвалось з землі.
І я з розцвілим кущиком в руці
Упав в безодню чорну і—умер;
І зараз я мерлець. Скажи, що я мерлець,
Що вже ніхто мене не збудить!

Равтенделяйн. непевно:

Мені здається... ти не вмер..

Гайнріх

Так, так...

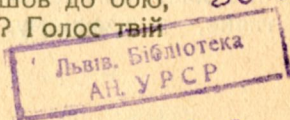
Про це я знаю, та не знав я перше,
Що смерть—життя, життя ж це смерть...

Задумується.

Я впав... Я жив і впав, упав і я і... він,
Оба ми—я і... він; я зразу впав, а він
Летів-гудів за мною навздогін...
Не так? А врешті... хто про це розвіда?
Коли й розвіда, то мені—байдуже:
В життю ж це було... зараз я умер...

Мяко:

Остань! Рука у мене біла, ніжна,
А все ж немов те оливо важка...
Підводжу з трудом... Але ж твої коси
Так вються, наче хвиля золота.
Моя рука набожна, ти—свята!
Мені здається—я тебе десь бачив,
Твій образ все лишав мене спокою,
Служив тобі, за тебе йшов до бою,
Та де? Коли? Як давно? Голос твій

48.130

Хотів я в дзвона крицю перелить,
Зеднать хотів із соняшного свята
Преширим злотом, я хотів створить
Усіх часів найбільший архитвір...
Так щож? Даремні моїх рук змагання,
І я ридав кривавими слізьми...

Р а в т е н д е л я й н

Ти плакав? Як? Не можу розуміти,
Як можна плакати? Що таке сльоза?

Г а й н р і х

хоче підвестися.

Будь ласка, трішки підведи мене!

Вона підводить його.

Так, хилишся до мене, так—спаси!
Спаси мене обіймами па кими
З кайдан туземних, у які мене
Скував припадок. Ти спаси. Я знаю:
Одній тобі під силу це зробить!
Ти можеш тими бліми руками
З чола мойого... Ах! Вінок терновий
На мої скрані вложено... Спаси!
Вінок терновий... Геть його до долу!
Одного тільки я хочу—Кохання!
Кохання тільки!

Равтенделяйн укладає його в сидячий поставі.

Спасибіг тобі!

Ніжно.

Так гарно тут, такий чарівний шум,
Столітні сосни простягають руки
Таємно, дивно... Клоняться верхи
З празничним шопотом! Казка! Так, це казка
Тим лісом лине, шепче і шумить:
Зніме листочок, травку заколише,
глянь,—в мрачному, білому завою

Наближується, руки простягає,
Прозорим пальцем вказує на мене
І все підходить ближче, щораз ближче,
Уже мене діткнула, скрань, язик,
І очі... зараз відійшла... ти тут...
Ти—казка! Казко, поцілуй мене!

Омліває.

Равтенделяйн *про себе.*
Говорить дивно... Що це все значить?

Рішасться скоро, хоче відійти.

Сни далі!

Гайнріх *крізь сон:*

Казко! Поцілуй мене!

Равтенделяйн
*опинюється і здивована вдивляється в Гайнріха. Нараз
кричить перелякано:*

Бабусю!...

Лісова бабуся *з жати:*

Що там?

Равтенделяйн

Нуко, вийди тут?

Лісова бабуся

Облиш! Тут треба затопить в печі!

Равтенделяйн

Бабусю!

Лісова бабуся

Слухай і ходи сюди!

Я мушу кізку видоїть — вже пізно!

Равтенделяйн

Бабусю! Зжалься, поможи! Він... згине!

Лісова бабуся

Показується на порозі; в лівій руці несе глечик з молоком; кличе кітку:

Киць, киць, мурличко!

Милоходом, про Гайнріха:

Тут ніщо не зробиш.

Людська дитина—мусить раз умерти.
Інакше й годі. Кинь його; для його
Це й краще! Міцька, Міцька! Киць-киць-киць!
А деж ти Міцька?

Викликує:

Гейн 7 гейно мавочки,
Потерчата-діточки,
Блудні вогники, ходіть
На вечеру, на обід!
Є де стати, є де сісти,
Є що пити, є що їсти,
Не погордив би сам князь!
Нуко скорше там вилазь!

Около десять маленьких деревляників обох полів, вибігає з ліса й з виском добивається до глечика.

Гей тихіше, що це є?
Тут для всіх доволі є:
Тому кришку, тому лик,
Ану тихше! Що за крик!

Деревляники наїдаються.

Ану—годі потерчата!
Вже наїлися мовчата,
Не голодна в вас душа,
Геть тепер! А-гу! А-ша!

Деревляники розбігаються по лісі. На небо вплив срібно-норіг; на скелі, понад хатиною показується лісовик; звиває долоню в трубку і приклавши до губ, кричить:

Лісовик

Рятуйте! Пробіг!

Лісова бабуся

Що значить цей крик?

Голоси *далеко в лісі:*

Гайнріх! Гайнріх!

Лісовик

Рятуйте! Пробіг!

Лісова бабуся

грози́ть лісовико́ви:

Покинь свої жарти, ти цапе!
Облиш верховинців в спокою,
Покинь тряки розбивати,
Маленьких собак загризати!
Ти цапе, ти козодою!

Лісовик

Бабусю! Пильнуй свого носа!
Облиш доглядать мого проса!
Застав там столи всі лавками,
Бо мати-мем гостий між нами!
Що гуся на пірю носило?
Цирулика і... його мило!
Що гуся все носить на лобі?
Учителя в власній особі.
Попа ще з хрестом у додатку,
Усі тут загостять в порядку!

Голоси *уже ближче:*

Гайнріх!

Лісовик

Рятуйте!

Лісова бабуся

Дурню! Хай тобі залякне!

Мені на шию тут стяга усіх:
Попа і того вчителя дурното!

Нехай... Стривай! Затямиш це! Стривай!
Нашлю тобі проклятих гедзів хмару,
Шершенів, трутнів, комарів, стривай!
Тоді мене згадаєш цапин лобе,
Коли од їх тікати-меш! Пожди!

Лісовик

із злобною втіхою:

Находять! *Тікає.*

Лісова бабуся

Хай! Яке мені в тім діло?

До Равтенделяйн, що вдивляється в Гайнріха:

Піди у хату, світло погаси
І ляжем спати!

Равтенделяйн

Не хочу!

Лісова бабуся

А чому?

Равтенделяйн

Бо так, тому!

Лісова бабуся

Чому?

Равтенделяйн

Вони його візьмуть!

Лісова бабуся

Ну й щож?

Равтенделяйн

Їм зась до його!

Лісова бабуся

Ет, облиш, ходи!

Нехай собі лежить оце нещастя,
Облиш, нехай з ним діють, що хотять.

Мерці з мерцем! Бо він же вмерти мусить.
Нехай вміра! Це лиш добро для його!
Хиба ж не бачиш, як життя це мучить,
Як вічно серце шарпає, гризе?

Гайнріх у сні:

Заходить сонце...

Лісова бабуся

„Сонце“! Ну і... „Сонце“!

Ні раз він Сонця справжнього не бачив.
Ходи! Облиш! Ходи, я добре раджу!

Іде в хату.

Равтенделяйн

*Остала сама-саміська. Наслухує. Крики: „Гайнріх“! не
вгавають. Нараз Равтенделяйн ламає розцілку гильку,
зачеркує нею круг довкола Гайнріха, при чому говорить:*

Провесняний цвіту пух,
Хай чарівний черкне круг,
Так, як дядина навчила:
Хай тебе ніяка сила
Тут не вчує, ані збагне!
Ні рукою не досягне!
Позістанься—мій і свій,
В круг—чужий вступить не смій!
Будь—дитина, молодець!
Муж, чи жінка, чи старець!

Усувається в лібину.

*Із ліса один за другим виходить: панотець, вчитель і
цирулик.*

Панотець

Я бачу блиск!

Вчитель

Я теж.

Панотець

Так деж ми є?

Цирулик

Це знає Бог один! Ізнов щось кличе:
„Рятуйте! Пробіг“!

Панотець

Це—артиста голос!

Вчитель

Не чую...

Цирулик

Це неначе-б то з гори...

Вчитель

Могло-б це бути, як падав би хто в гору,
Звичайно тільки—падається в низ.
З гори в долину, а ніяк—противно.
Артист лежить, хай раю не побачу,
В яру, глибоко, а не тут в горі...

Цирулик

До чорта з тим! Хиба не чую криків?
Як що не є це Гейнріхів той голос,
То хай цапа я обголю лісного,
Уже як я на цьому визнаюсь...
І знов щось кличе...

Вчитель

Де?

Панотець

Так де-ж ми є?

Перш всього в світі, це рішим, панове!
Обличчя в мене все в крові, на силу
Волочу ноги; я зовсім охляв,
Не піду далі!

Голос

Пробіг!

Панотець
Знову кличе!

Цирулик

Це близько нас! На десять стіп, не більш.

Панотець

сідас вичерпаний:

Зовсім підбився. Зжальтеся, панове,
Не піду далі... хай хоч світ валиться,
Остану тут! Хоч ріжте, хоч заріжте,
Відціль мене не рушайте на крок!
Не сила вже... Прегарний божий день
І мусів так скінчитись! Боже, Боже!
І хто би це подумав? Дзвін такий,
Найкращий твір побожного артиста!
Незнані нам діла твої, о Боже,
До того й дивні!..

Цирулик

Ви, мабуть, панотче,

Питали, де ми, я скажу вам—де...
Як вас люблю, так щиро раджу вам:
Геть! Геть відціль! Що сили геть відціль!
Повірте, отче! Яб скорійш згодився
В дуслі шершенів нагим ніч провести,
Ніж тут! О Боже змилуйся, спаси!
Це той проклятий, Срібний склін! Відціль
Не більш сто стіп стара домує відьма,
Трикляте кодро! Геть ходім відціль!

Панотець

Бігме не могу!

Вчитель

Прошу вас—ходім!

Це все дурне балакання про „відьми“;
Відьмовань я ні крихти не боюся,

Та всеж таки я згоджуюся з тим:
Не найдеш місця гіршого над це!
Для всякої тут зволочі, злодіїв,
Правдивий рай! Ославлене це місце
Розбоями і вбійствами страшними.
Петро, який весь в'к страхів шукає,
Найшов би їх напевне тут. Ходім!

Цирулик

„Два двічі два“ ви знаєте, та є
Ще інші речі над „два двічі два!“
Лиш я, вам пане вчитель, не бажаю,
Щоб ви на собі чарів досвідчили!
Погана відьма, наче та ропуха
В норі своїй, ховаючись, сидить
Та тільки дума, як би це нашкодить
Усьому роду людському! Ага!
Вона, вам пане, недорід пішла,
Біду, хворобу, а коли у вас
Яка худібка, то нашле заразу:
Корови кровю зараз задояться,
Здурніють вівці, коні зноровляться,
Волося дітям зібеться в ковтун,
Самих вас вкриють чиряки і рани,
Тоді, мабуть, прийдеться в чари вірити!

Вчитель

Вам сняться чари. Ніч вас всіх трівожить,
Про відьми мова; але слух наставте,
Напружте очі, а сейчас знайдете...

Панотець

Кого?

Вчитель

Того, за ким ви тут прийшли!

Цирулик

Він в путах відьми.

Панотець

Це відьомський жарт!

Вчитель

Ніякий жарт! Як двічі два—чотири,
Ніколи—пять, так чарівниць нема!
А там лежить артист наш дзвонотворець.
Позір! Хай місяць вирине зза хмар!
Дивіться добре! Вже! Ну—так чи ні?

Панотець

Артист—направду!

Цирулик

Майстер наш дзвінник!

*Усі три розганяються до Гайнріха, тільки наступивши
на чарівний круг, відскакують.*

Панотець

Ой!

Цирулик

Йой!

Вчитель

Ойой!

Равтенделяйн

*показується на мить, зіскакуючи з дерева, ховається,
при чому демонськи сміється:*

Ха! ха! ха! ха! ха! ха!

ПАВЗА

Вчитель

Пробірі! Це що?

Цирулик

Це що?

Панотець

Сміялося.

Вчитель

В очах мені заблисло сто свічок;
Мені здається—в мене в голові
Діра напевне завбільшки горіха...

Панотець

Ви чули сміх?

Цирулик

Я чув до цього й шелест!

Панотець

Сміялося. Це мов з тієї сосни,
Що з неї зараз вилетів пугач...

Цирулик

А що? Іще не вірите мені,
Що більше вміє відьма проклятуща
Ніж хліб жувати? Що? Почули лід,
Що всю мені зморозив дубом спину?

Панотець

Нехай і так! Хай буде це сам чорт,
Що там гніздиться; ми підем на його!
Ми словом божим зломимо його.
Бо рідко була чортівська природа
Така наглядна, як оце тепер!
Прегарний дзвін, разом із його творцем
В безодню чорну скинуть нам. Той дзвін,
Що мав, з гори лунаючи, звіщати
Кохання й мира радісну новину...
Як божі вої, ми стаєм на прою
Зі злом. Я стукну...

Цирулик

Змилуйтесь, лишіть!

Панотець

Я стукну! *Стука.*

Лісова бабуся
Хто там?

Панотець
Визнавці Христа!

Лісова бабуся
Чого вам треба?

Панотець
Відчини!

Лісова бабуся
виходить із ліхтарнею в руці:
Чого вам?

Панотець
Во ім'я Бога, що тобі незнаний...

Лісова бабуся
Нічого! Зовсім добрий початок!

Вчитель
Мовчи, ти відьмо! Не бурчи під носом!
Вже чаша повна—наблизивсь твій край!
Твоє життя і діла непоправні,
Усіх на тебе підняли в селі!
Коли цього не зробиш, що прикажем,
То заки сонце стане зза верхів,
Нім півень в перве крикне на добрийдень,
Піде твоє гніздо прокляте з димом!

Цирулик

раз-пораз хреститься:

Ніщо мені твоє прокляте око,
Ти дика кітко! Хай воно скалиться,
А хоч колись на мого трупа гляне.

Ніяк йому не вшкочить, бо на йому
Господній хрест стоятиме усе!
Роби сейчас усе, що лиш прикажем!

Панотець

Во імя Бога, що тобі незнаний,
Говорю ще раз: зараз облиши
Свої чортівські штуки й помагай!
Онтам лежить артист, слуга Господень,
Обдарений мистецтвом, в божу честь,
А всіх пекельних вишкварків затрату,
У воздухах царити...

Лісова бабуся

заслонюється ліхтарнею:

Годі! Годі!

Візьміть того комарика, візьміть!
Якеж мені, скажіть, до його діло?
Нехай собі живе, як жити може;
Хоча у його вік не дуже довгий!
Звете його—артистом. Так, чи ні?
З його мистецтва—теж добра не буде.
Ануко—вдарьте в цей славетній дзвін,
Що він його, цей майстер, змайстрував!
І є в вас вуха, та вони без слуху.
Йому ні вам той славний дзвін не здавсь.
Він знає добре сам—чому той дзвін
Не дзвонить, вірте, він це добре знає!
Падуть найкращі! Він це сам сказав...
Візьміть його і занесіть до дому:
Цього артиста славного! Візьміть!

Наближується до Гайнріха:

Ануко серце, біле личко! Встань!
Іди попові поможи співати,
Дітей лупить за вчителем іди,
Та мило йди циркулику робить!

Гайнріха кладуть на носилки, цирулик і вчитель підносять їх.

Панотець

Триклята відьмо! Грішнице стара!
Мовчи й зі шляху заверни свогого!

Лісова бабуся

Не шкода слів? Я проповідь цю знаю:
Я знаю добре: змисли, то гріхи,
Земля—труна, а синій неба склін
Від неї віко; зорі, то дірки,
А ясне сонце, то такий пробій
В далеку безвість. Знаю це гаразд,
Що світ би певне згинув без попів;
Що ваш Господь, то тільки страхопуд,
Яким лякають діти й горобці.
Ой бука, бука доброго на вас!
Нічого вам не треба так, як бука!

Лускає дверми і увиходить в хату.

Панотець

Ти відьмо, ти!

Цирулик

Ох ради Бога—цити!

Не зліть її, а то попаде всім!

Панотець, вчитель і цирулик відходять з Гайнріхом у ліс. Місяць прояснюється, розлива спокійне срібне сяйво по долині. Перша, друга і третя ельфа вискакують одна за другою з ліса і заводять танок.

Перша ельфа

Сестро!

Друга ельфа

Сестро!

Перша ельфа

В мережках

Ходить місяць по верхах,
Сріблом сіє, сипле в круг,

Що промінчик, то жемчуг.
Тиха казка ясных зір,
Місяць йде по склонах гір.

Друга ельфа

Відкіля ти?

Перша ельфа

Там, де світ

В водопаді ломиться,
Там де хвиля-самоцвіт
З шумом в бездну гониться,
Там я в сумерку родилась,
В пінявій воді умілась,
Піднялася і зійшла
Мов хмаринка, мов піна

Третя ельфа *надходить:*

Сестри! Бачу — ви в танку!

Перша ельфа

В сонно-мрійному вінку.

Друга ельфа

Відкіля ти?

Перша ельфа

Сестри — цить.

Хай танок ваш далі мчить,
Я тим часом розповім
Де народин моїх дім;
Поміж скелями мов скло
Срібне озеро лягло,
Що мов чорний самоцвіт
Мене видало на світ.
В сяйві місяця нічним
Я звинула одяг свій,
Понад річку, понад злім,
Тут прилинула, як стій.

Четверта ельфа *надходить:*
Сестри!

Перша ельфа
Сестро йди в танок!
Усі

Сонно-мрійний круг-вінок.

Четверта ельфа
Я із повені квіток
Тишком-нишком у танок.

Перша ельфа
Линем, линем у танку.
Усі

Сонно-мрійному вінку.

Равтенделяйн
Являється на порозі хатини. Руки заклала за потилицю, приглядається.

Гейно, ельфи!

Перша ельфа
Чуєш — крик!

Друга ельфа
Свитку здер мені патик!

Равтенделяйн
Гейно, ельфи!

Третя ельфа
Ах! Мені

Шати хтось подер ніжні!

Равтенделяйн
вплітається в танок:

Та й мене візьміть в танок
Сонно мрійний круг-вінок!
Срібна ельфо! Глянь, які

Шати гарні, та легкі,
Ясно-срібну пряжу, глянь,
Вплела дядина в цю тканьь.
Темна ельфо, чи ж не цвіт,
Чи ж не чорний оксаміт
Руки, груди та лице,
Все ніжне моє тільце?
Й ти, що шум тебе надніс,
Глянь на злото моїх кіс:
Як підкину в гору ним,
То немов червоний дим,
А як спущу по лиці,
То мов сонця промінці!

Усі

Линем-линемо в танку,
Сонно-мрійному вінку.

Равтенделяйн

Впав один у воду дзвін,
Скажи, ельфочко—де він?

Усі

Линем-линемо в танку
Сонно-мрійному вінку;
Хай ростуть собі квітки,
Наші їх не ткнуть ніжки;
Линем-линемо в танку
Сонно-мрійному вінку.

Лісовик

*заняється і підскокає. Грім дужчає, підчас його мови
паде уливний дощ.*

Я крізь ваші квіточки
Повитоптую стежки,
З під копит моїх раз-два
В гору вилетить трава.
Геть болото розібю:
Знайте ельфи, що жию!
Розшумівся чорний гай,

Там в овес біжить бугай,
А корова сим і тим
За Юрком моїм, як в дим!
Там на огиря хребті
Йдуть у свати комарі,
А на чорному хвості
Мухи в любощів жарі.
Гей, ти парубче старий!
Час до дівки! Маєш — пий!
Кинь старі стогнання, шепти:
Всі зимовії концепти!
З під льодового вкриття
Розганяється життя
Не зімове, не таке,
А гаряче, а палке!
Кіт залюбиться як стій,
Розлящиться соловій,
В полі, в горах, в лісі, в хаті,
Земні, водні і крилаті,
Все, що дише, що живе,
Все завие, заре́ве,
Вчувши гін в гарячій крові
До життя і до любови!

Обіймає одну з ельф і біжить з нею в ліс. Решта розбігається. Равтенделяйн остає сама-саміськи на середині полонини. Бура з грозами й дощем проминає.

Водяник

піднімається понад цямринку.

Брекекекек!

Брекекекек!

Гей ти!

Стоїш, мов пень!

Равтенделяйн

Водянику коханий!

Мені так сумно, сумно... дуже сумно!

Водяник

Брекекекек! А на котрий же бік!

Равтенделяйн
На лівий, серце. Ти мені не віриш?

Водяник

О певне, певне!

Равтенделяйн

Глянь лиш—що це є?

Водяник

У чому річ?

Равтенделяйн

Що я у оці маю?

Водяник

А щож ти маєш в оці? Покажи!

Равтенделяйн

Яксь мені гаряча крапля впала...

Водяник

Невже! Із неба? Нуко—покажи!

Равтенделяйн

із сльозинкою на кінці пальця

Ціла гаряча, ясна капля... глянь!

Водяник

І справді—гарна! Знаєш що?

Дай тут, а я її тобі оправлю

В рожеву мушлю!

Равтенделяйн

Е! Ти дуриш може...

Дивись! От я поклала це на край.

І щож це є?

Водяник

Це гарний самоцвіт!

А глянь, побачиш, що його проміння

Хова все щастя і усе терпіння,

Весь сум, всю радість, що їх знає світ.

Той камінь зветься, донечко—сльоза...

Равтенделяйн

Сльоза? Вона з очей моїх сплила...
Тепер уже я знати-му, що—сльози!
Кажі що небудь!

Водяник

А ходи до мене!

Равтенделяйн

Е ні! Це можна й так. Нащо цього?
Твоя стара змуршавіла криниця
Противна! Погань всяка в ній гніздиться:
Хрущі і гади, павуки і мухи,
Огидні черви, хробаки, ропухи,
Поглянеш тільки на це все хоч раз,
То світ обридне! Я не люблю вас!

Водяник

Брекекекекс! І жалко і обидно!

Равтенделяйн

І знов краплинка...

Водяник

Буде дощ, як видно...

Вже блиска Тор; у його з бороди
Неначе той очей діточих жар
За блиском блиск січе крізь вовну хмар,
Земля уста розхилює: води!
Зіювався крук, на змоченім крилі
Пливе в повітрі; блиск, за блиском гук,
Не бачиш, як сто тисяч чорних рук
На зустріч блискам простяглось з землі?
Кворакс! *Блиск*

Ага! В долину! Так і слід!

Він сам собі на вівтарях палить
Стосот миль світла! Молот вже горить

І ломить все і нищать аж у спід!
Паде вежа і вязання дзвіниці
Тріщать, валяться, ось уже й руїна!
З нутра вогонь...

Равтенделяйн

Облиш свої дурниці!

Не те від тебе я почуть хотіла!

Водяник

Брекекекекс! Горобчик, ні—оса!
Змія—ти гладиш, а воно куса:
Хиба так слід? Балакай, аж охлянеш,
А ще зате позаушник дістанеш...
Хиба не так? Ну й щож ти хочеш знать?
І знов недобра!

Равтенделяйн

Ні! Нехай! Покинь!

Водяник

Не хочеш знать нічого?

Равтенделяйн

мовчки хитає головою.

Водяник

- - - Хоч промов!

Равтенделяйн

Я хочу геть від від всіх вас... стрімголов!

Водяник

Щож я вчинив тобі? Куди ти хочеш йти?
Куди головку хочеш понести?
В людську країну? Ой, повір мені,
Вір в те, що я продумав там, на дні:
Людина, це лиш насмішка припадку;
Ні це, ні те, з собою в непорядку,

Раз з цього світа, то ізнов не з цього;
Напів він тут, а пів—і знов хто зна?
Наш брат, із племя зроджений вільного,
А всеж наш ворог, втрачений для нас...
Біда цьому, що до низин затужить,
Кидає гори і з рабами дружить!
Слабе, низьке, дрібненьке покоління
Само своє підмулює коріння,
В насінні хоре, хоч життям хвалиться,
Немов та бульба, що росте в пивницях.
До світла тужить в лихорадних снах,
А Сонця, неньки рідної не зна.
Той легіт, що квітки пестить весною,
Той сам—жбурля гилякою сухою...
Облиш! Не йди в це кляте покоління,
Бо будеш двигать млинове каміння,
Кругом тебе густа наляже мряка,
Ти тут смієшся, там навчишся плакати,
І ляжеш в путах на паперу звій
Й клястимеш Сонцю, Матері своїй!

Равтенделяйн

Бабуся каже—ти розумний шпак,
Ану скажи мені, чому це так:
Найменша річка, кожне джерело
Все хоче й мусить там, в людське житло?

Водяник

Кворак! Брекекекекс! Так є, тиж ні!
Повір, що я продумав там на дні:
Нехай раби повзуть тим рабським шляхом,
Чи шмаття прать, чи гнать млини з розмахом,
Капусту, моркву помагать ростить,
Чорт знає що не ковтатъ, що не мить,
Нехай! Це все раби! А ти?

Палко:

А тиж то красуня, царівна зоря!
Я думав—ти будеш дружина царя!

Корону надінеш із ясних хрусталів,
Засядеш—засяєш в золоченій залі,
Де з синього цвігу долівка і піл,
З червоних коралів багровий престіл!

Равтенделяйн

Колиб ця корона з сафірів самих,
То хай твої доні пишаються в них!
Найкраща корона це моя краса,
Це моя хоч легка, та золота коса,
Хай в тебе з коралів і мебіль уся,
При рибах та жабах—яке там життя?
При кворакс і кворакс в холодному дні,
В задусі столітній в противнім багні!

Водяник

Кудиж ти йдеш?

Равтенделяйн

Яке тобі в тім діло?

Водяник

Чогож ніяке?

Равтенделяйн

Там, де слід мені!

Водяник

Кудиж це слід тобі?

Равтенделяйн

І там і сям!

Водяник

І там і сям...

Равтенделяйн

викидає рамена в гору:

—І в край людський.

Біжить і зникає в лісі.

Водяник

буже перелякано:

Кворакс!

Жалісно:

Кворакс!

Тихше:

Кворакс!

Хитаючи головою:

Бре-ке-ке-ке-кс!...

Кінець першої дії.

Друга дія.

*Хата відливника дзвонів Гайнріха. Старо-німецька об-
станова. Половина задньої стіни творить глибоку нішу,
у ній піч з окопом. По над холодним вугіллям висить
мідяний казанок. Друга половина стіни, висунута впе-
рід, має старосвітське, пластинкове вікно. Під вікном
ліжко.*

*В бокових стінах двері. Ліві до робітні, праві до сіней.
З переду на право стоїть стіл і крісла. На столі гле-
чик з молоком, горнята і бохонець хліба. Недалеко сто-
ла мідниця.*

*На стінах твори Адама Крафта, Петра Вішера і ин-
ших; з поміж них вирізняється Розп'яття із краше-
ного дерева.*

*Два сини Гайнріха, один п'яти, другий девятилітній,
сидять біля горнят з молоком; прибрані до свята. Маг-
да теж причепурена, входить в хату дверями з правого
боку, несе китичку „райських ключиків“ в руці.
Ранок, на дворі прояснюється.*

Магда

Погляньте діти, в нашому садку
Ціліська грядка всіяна отим;
То й можемо в святочний батька день
Позаквітчатись, як воно й годиться...

Перший хлопчик

Мені..

Другий хлопчик

Мені китичку!

Магда

Цитьте діти!

Я кожному по п'ять квіточок дам,
З яких одна вже, як це вам відомо,

Втвирас небо. Пийте молоко,
Поїж е хліба по шматку й ходім.
Далека путь до церкви і стрімка!

Сусідка *під вікном:*

Чи ви вже встали кумонько?

Магда

Питання!

За ніч я ока не примкла й на мить;
Лиш не жура це сон з очей гонила,
Я свіжа, дужа, можу й рік не спать!
Мені здається—гарна буде днина!

Сусідка

Гаразд, гаразд...

Магда

Я раджу вам; весело буде йти
Під такт отих малюсенечких ніг;
Та гнать то ми не будем, як вітри
Хоч кажу вам, кумусенько, повірте,
Летіти-б рада я туди—не йти!
Уся горю од втіхи й дождидання!

Сусідка

Ваш муж, сусідко, не вертав в ночі?

Магда

Та що вам, душко? Я щаслива буду,
Як тільки дзвін повігне на вежі,
Як тільки люде на горі зберуться!
Часу обмаль, безцінна кожна мить.
Усюди глянь, усюди дай пораду,
Добро, як що одну малу годину
Прийшлось мойому майстрові спочити!
Як тільки нишком голову схилив
Денебудь з боку. Вже й цього багато!

Не в тому діло! Так воно чи сяк,
Великий труд, як аж за це заплаता!
Повірить важко,—чисто, як побожно,
Невиповідно, дзвонить дзвін новий!
Ви, кумо, зважте, як лиш обізветься,
Як перший раз озветься нині він,
Це наче дивна проповідь, молитва,
Мов хор янголів, щастя і розрада.

Сусідка

Гаразд, гаразд... Та чим трівожусь я:
Вам звісно, кумо, що з моїх воріт
Побачить можна церковцю в горі;
Вам звісно теж, що біла корогов
Повіять має, як лиш дзвін повисне,
Та досі я не бачила нічого...

Магда

Дивіться краще! Там вона напевно!

Сусідка

Напевно ні!

Магда

Ну й правда, що нема,

Та це ніщо не вадить! Як би ви
Як я, це знали, скільки стоїть труду
Річ в тому роді, скільки то гризоти,
Безсонних ночей, днів трівожних скільки,
То може вам зовсім не було-б дивно,
Що в цююж мить, як сказано було,
Іще останній клин не в своїм місці.
Тепер вже певно видно корогов.

Сусідка

Не думаю. В цім селі говорять,
Що там на горах, щось не так, як слід...
Говорять—дивні бачили знаки!

Мужик з Гохштайну бачив голу жінку,
Як через жито гнала на свині,
Ухопив камінь, кинув в слід за нею,
Та в цююж мить рука йому зівяла,
Це знак, що злобні духи на верхах
Не разо церкву в себе зустрівають...
Дивуюся, як вам про це не звісно?
Пішли там люде, з ними старшина...
Говорять...

Магда

Що?! Пішов там старшина
З людьми! Мій Боже!

Сусідка

Ще ніщо не знати!
Нема іще чого вам побиваться!
Лиш не хвилюйтесь, прошу вас, лежіть!
Немає тут ще й мови про нещастя!
Той віз із дзвоном, гажуть, поламався
І щось із дзвоном сталося. Та—що?
Цього не знати.

Магда

Все мені байдуже:
Дзвін там чи сям, коб лиш мій любий майстер
Здоров! Китички навіть не відіпну,
А поки ще сказати ніщо не можна,
Будь ласка—діти заберіть до себе!

Подає хлопчиків сусідці крізь вікно.

Візьмете, кумо?

Сусідка

Ну й чогож би ні?

Магда

Беріть їх, прошу, до своєї хати.
Бо я спішуся, скільки маю сил.

Біжу поглянуть, допомгти, мій Боже!
Сама не знаю, що робить, одно лиш
Знаю, що мушу

Вибігає.

бути там, де він!...

Сусідка відходить від вікна, чути гамір народу, нараз голосний, пронизуючий крик Магди. До хати входить панотець, зітхас і обтирає собі очі. Оглядається, немов чогось шукає, потім біжить до ліжка і розкриває його. Вертає до дверей. Проти нього несуть носилки з Гайнріхом. Носилки несуть вчитель і цирулик. Гайнрихові постелено зеленого гілья. Магда іде за ними зломана, задеревіла, майже безумна. Веде її один чоловік і жінка. За ними тиснуться народ. Гайнріха кладуть на ліжко.

Панотець до Магди:

Прийдіть до себе! Здайтеся на Бога!
Навіть мертвого ми його знайшли,
Прийшов одначе тим часом до себе.
Лікар, що ми йдучи його зустріли,
Казав, що ще не треба тратити віри!

Магда

Ах—віри! Боже! Боже! Що зі мною?
Єдина мить, єдина мить і нагло...
Що скоїлось, скажіть мені! Де діти?

Панотець

Вгамуйтеся! На Бога! Лиш терпцю,
Терпцю й покори! Вірте в це, що там
„Найбільша поміч Бога,
Де найбільша тривога!“
А там, де Він, в премудрости своїй
Рішив—йому не піднятися з ложа,
То там для вас розрадою хай буде,
Що він, ваш муж, на радість вічну йде...

Магда

Та що це ви говорите, панотче?
На радість? Нащо тут вона здалася?

Він з ложа того піднесеться певно!
Він мусить жити!

Панотець

І ми-б цього бажали.

Не станесь це, то станесь Божа воля.
Чи с'як чи так, а майстер наш—герой!
На службі Бога вилив він свій дзвін,
На службі Бога вийшов на верхи,
Де чорні духи від віків царять,
Яри бездонні з Богом йдуть на прою.
На службі Бога наш мистець упав
В борні із пекла грішним елементом,
Якому був милий дзвона спів;
Все пекло знать зєдналося в дружбі,
Та кара божа не мине їх всіх!

Цирулик

Одну я знаю чудодійну жінку,
Що лічить постом, лічить молитвами,
Як благі учні Господа Христа.

Панотець

Ідіть, ідіть за нею, як знайдете,
То зараз тут чим швидше приведіть!

Магда

Що сталося? Чого ви тут прийшли?
На двір відсіль, цікавосте безбожна!
Ви зором своїм брудите його!
Покривалом накрийте і ідіть,
До ливоскоків, до комедіантів!
Що сталося? Кажіть! Чи ви поглухли?

Вчитель

Ніхто не скаже, як воно пройшло.
Хотів спинити дзвін, втім дзвін упав...
Одно лиш певне—те як би ви знали,

В яку безодню дзвін той покотився,
То з дяки Богу впали б на коліна,
Що він живе ще! Очевидне чудо,
Господньої долоні певний знак!

Гайнріх *слабо*:

Води краплинку!

Магда *з вибухом*:

Геть мені відсіль!

Панотець

Ідіть христяне! Тут спокою треба.

Люди виходять.

Колиб мене часом було потреба,
То вам відомо—де я...

Цирулик

Так. І я...

Вчитель

Я думаю лишитися...

Магда

Не треба!

Гайнріх

Води краплинку!

Панотець, цирулик і вчитель виходять по короткій нараді поміж собою. Здвижують плечима й хитають головами.

Магда

біжить до Гайнріха, з водою,

Гайнріх! Ти живий?

Гайнріх

Води краплинку! Ти не чуєш, що?

Магда

Ах, вижди хвильку!

Гайнріх

„Вижди“. Ждати Магдо

Небаром вже учитись перестану,
Тобі лиш хвильку треба подождати...

Пє.

Спасибі Магдо!

Магда

Пожалься! Мого серденька не риж—
Кожніське слово в тебе—наче ніж...

Гайнріх

лихорадно, сильно:

Вони тебе боліти не повинні...
Ти мусиш жити... хоч би і без мене...

Магда

Не хочу! Я... не хочу жить без тебе!

Гайнріх

Це все—дитинство те, що ти говориш.
Негідний серця Матері твій біль!
Пійми це слово і вгамуйся! Прошу!

Магда

Тепер хоча будь лагідним для мене!

Гайнріх

Хиба це строге все, що є правдиве?
В діточім ліжку все, що твоім зветься.
Лежить твоя там доля і недоля,
Життя твоє в тих білих пелюшках!
Колиб не було так, було би зле.

Магда

кидається до Гайнріха:

О Гайнріх! Гайнріх! Я тебе люблю
Ще більш, аніж дітей, себе і все!

Гайнріх

О горе вам, сирітки передчасні,
Мені же горе тричі, я, що мушу
Шматок останній хліба вам відняти.
Так щож! В устах моїх одна отрута
І це гаразд! Прощай! Чи сьак, чи так
В опіку Того я тебе лишаю,
Кому смертельник жаден не втече
Багато з них найшло у п'їтмі смерти
Блаженне сьайво. Може й я найду

Ніжно.

Подай долоню! Я тебе нераз
І словом й ділом скривдив, поранив
Твоє кохання. Ти прости мені!
Повір, що я робив це поневолі...
Не знаю, хто примушував мене,
Та було щось, що все до того перпо.
Лиш знай, як серце я твоє ранив,
Мое в туж хвилю теж стікало кровю...
Ти вибач, Магдо!..

Магда

Як це? Я—тобі?

Пожалься Гайнріх! Не кажи цього!
Заплачу Гайнріх! Краще вбий, заріж!
Ти гарно знаєш, чим ти є мені!

Гайнріх

Не знаю, Магдо!

Магда

Тиж мене узяв.

Підняв мене, людиною вчинив.
Убога я, несвідома і проста,
Жила неначе спутана в пільмі,
А ти мене, із темряви пірвав
На стрічу сонцю, радості і щастю!
Ні разу більш не чула я твого
Кохання, як в момент, коли
Мене ти строгим зворотом руки
Від тіні в світло повертав! О Гайнріх!
Ти кажеш— „Вибач“—Вибачить те все,
За що тобі я винна всім життям!

Г а й н р і х

Снується дивно пряжа людських душ.

М а г д а

Коли я це чи те як слід зробила,
Нераз тобі подобалась, нераз
Момент гіркий розмовою влегчила,
То зваж це, Гайнріх! Я б з душі усеї
Не знаю що, я б все тобі віддала;
Це було все, на що мене лиш стати...

Г а й н р і х *неспокійно:*

Вміраю: гарно. Бог як слід подумав,
Бо як би жив я, Магдо... нахилися,
Для нас обоїх краще, що вміраю.
Ти думаєш, як ти цвіла для мене,
То я тебе до розцвіту покликав?
Ні, ні! Вчинив це вічний чудотворець,
Той сам, що ранком мільйони цвітів
Вялить без жалю зімними вітрами.
Для нас обоїх краще, що вміраю.
Старий я, вялий, негодяща форма.
Мені не жаль, що Той відливник дзвонів
Тепер мене кида, як кепський твір;
Колиж мене разом із моїм твором
В безодню трунув дужою рукою,

Мені не жаль. Невдалий був мій твір
І дзвін той, Магдо, що упав до долу
Був вилитий зовсім не для вершин,
Щоб ранком гори гомоном будить,
А в вечір бори колисать до сну.

Магда

Ніяк не пійму, серце, твоїх слів.
Такий великий, многоцінний твір,
Металь без сказі, в голосі пречистий
„Як хор янголів грає новий дзвін“
Так всі казали, із одних, мов, уст,
Коли на пробу вдарили у його.

Гайнріх *лихорадно*:

В долині дзвонить, а на горах ні...

Магда

Жартуєш Гайнріх! Як би ти почув,
Як пастор наш зворушений казав:
„Як гарно дзвін той залунав в горах!“

Гайнріх

В долині дзвонить, а на горах ні!
Це я лиш знаю. Він цього не зна...
Умру, дитино, і я жду цього!
Бо—глянь! Коли б я „видужав“—як кажуть,
Колиб мене ізшили, здротували,
Сяк так до купи спутали, щоб я
Свого віку доклигав у шпиталі,
Чи в другім місці—то булоб якраз
Як взять гарячий, життєвий напій—
Раз був солодкий він, а раз гіркий,
Та все був сильний, як я пив його—
Узять його і вистудить на зупку,
Рідку, квасну, холодну й відосталу.
Хай пе, хто має в зупі такий смак,
А я її не хочу пить, гидую!..

Мовчи і слухай! А колиб ти навіть
Мені привела того лікаря,
Щоб зміг устам моїм вернути сміх,
Мої долоні в сталь перемінить,
А крила мої виправить до льоту,
Й тоді ще, Магдо, я зовсім пропащий.

Магда

Скажиж мені, мій Гайнріх, ради Бога;
Що сталося з тобою? Так, як ти—
Обсипаний дарунками небес,
В шанобі та любови у людей,
Мистець свого мистецтва. Сотня дзвонів
В безвпинній праці створених, із веж
Церков красу душі твоєї дзвонить,
В заграву сходу й заходу, вони
Твого духа втішуютьс чаром.
Таж ти багач! Ти зміг так много дати,
Ти голос божий! Ти дарив нас щастям
І тільки щастям, в час, як ми усі
Старцівський хліб із дякою приймали,
Глядиш без шани на твір, власний твір.
Ах, Гайнріх! Ти женеш мене в життя,
Яке тебе відрадою сповняє,
А чим воно мені в той час, як ти
Мов кепський гріш його від себе мечеш?

Гайнріх

Ні, ні, не те. Тепер ти так дзвонила,
Глибоко, чисто, як із дзвонів жаден,
Що їх я вилив... Дякую тобі.
Та всеж—прошу тебе, ти мусиш
Мене на правду зрозуміти, Магдо...
Кажу—останній твір мій був лихий!
З тривожним серцем йшов я в слід за ним,
Коли вони бичуючи коней
Мій дзвін здвигали сопучи на верх.
І він упав, на сотню сяжнів в низ

Тай ляг на споді озера. Онтам
Лежить останній плід моєї праці,
Нещасний порив мого талану.
За все життя я кращого не дав
І дати не міг; я разом з моїм твором
Жбурнувсь в безодню чорну стрімголов.
Він там на дні, а я... лишився тут
Доклигать решти свого існування...
Та ськ чи так, одно остане певним:
Так дзвін мені не верне, як життя.
А так, як я за цим безмежно тужу,
Щоб голос той похований почуць...
Мій світе ясний! Так життя поняте,
Це ніх грижі, розпуки, каяття,
Гірких помилок, темряви і жовчі!
Та я його не так беру. Долини
Мене не надять, мир долин не коїть
Як перше, серця. Все те, що в мені,
З часу того, збивається в гору—
Ширяти в сяйві сонця понад мряки,
Творити твори силою вершин!
А що я тільки на верхи рвучись
Лиш падать вмію, краще хай умру.
Щоб жити далі, молодости треба,
Напиться треба дивного чарзілля,
З нього цвіту дати плід новий.
Я б мусів в серці чуть здорову силу
В долонях тугість, в мускулах залізо
Горіти шалом витязя... А так
Усе даремне...

Магда

Гайнріх, Гайнріх!

Колиб мені найти—за чим зітхаєш,
Чарзілля те, що молодість дає,
То я б ніжки до крові поранила,
І смерть меніб не була за страшна,
Колиб тобі лиш молодість вернути!

Г а й н р і х

Ні, ні, кохана! Я цього не жду,
Лиши ту чашу. В ній сама лиш кров,
Не хочу, йди, позволь мені умерти!

Падає в обморок.

П а н о т е ц ь *вертається.*

Ну, а як там пані?

М а г д а

Дуже, дуже зле...

До найтайніших захворів глибин.
Таємний біль ним шарпає і рве.
Не знать чого боятись, ждять чого?

Накидує на себе хустку.

Казали ви про чудодійну жінку...

П а н о т е ц ь

Казав. Для цього я й вернув сюди,
Вона ледви на мильку відсіля,
І зветься... зветься... там поза межею
В сосновім лісі мешкає, так там,
І зветься...

М а г д а

Баба лісова...

П а н о т е ц ь

Та де!

Це злюща жінка клята чарівниця,
Що вмерти мусить. Вже пішли туди
Людці з граблями, буками, камінням,
Щоб їй кінець зробити, так як все,
Усе нещастя тільки через неї...
Ні, ні, а жінка нашу звать Чарзілля,
Побожна, чесна жінка чабана.

Ще муж її лишив стару рецепту,
Що має мати, як в селі говорять
Чарівну силу лічення. Підете?

Магда

Піду, панотче.

Панотець

Зараз, в цюож мить

Входить Растенделайн з ягодами, убрана за дівку.

Магда

Чого тобі дитино? Хто ти є?

Панотець

Це Ганна із Михайлової хижі,
Немова, бідна, принесла ягід,
При тім дитина добра і услужна.

Магда

Ходи но ближче! Ах, чогож я хочу?...
Поглянь—це хворий чоловік. Як тільки
На мить проснеться, будь тут під рукою,
Подай, що треба. Розумієш, що?
Чарзілля так? Так зветься та бабуся?
Та це не близько! Я сама не можу
На хвил ку лиш! Стара моя сусідка
Учинить ласку. Я зараз поверну!
Мій Боже! Боже, зжалься наді мною!

Панотець

Стань хвильку тут, або ще краще буде
Присядь, розумна будь і пожиточна,
Як довго тільки будеш нам потрібна.
Ти гарне діло робиш. Бог віддасть!
Ну і змінилась ти, моя кохана,
З часу, як бачив я тебе в останне.
А справся гарно. Будь, як все, побожна,

Дівчина чесна, бо тобі від Бога
Краса предивна дана; справді серце,
Коли отак поглянути на тебе:—
І ти й не ти, немов царівна з казки
І хто б подумав? Скрань йому холодь,
Він хорий... чуеш?

До Гайкриха.

Бог тебе хай сцілить!

Виходить.

Р а в т е н д е л я й н

*Досі скромна й неслівна, тепер завзято заходиться
біля ватри.*

Блисни искро з укриття,
Йде на тебе чар життя,
Вій червоний вітре, вій
В пущі, рідні ми, одній,
Вий, співай, крутись!

Ватра запалюється.

Блиска— гарний буде день;
Приска искрами огонь,
Грійсь напою і пінишь,
Мому майстру пригодись,
Вий, співай, крутись!

Піднімає покришку і дивиться в казан.

Ранніх цвітів і шальвій,
Насипаю в чар-напій
Хай, хто пе його, до жил
Вчує приплив нових сил,
Вий, співай, крутись!

Тепер начищу буряків, води
Принесу згодом. Вікна на розтвір!
Так гарно! Завтра день буде із вітром.
Довжезна хмара, наче білий кіт

Лягла на гори. Завтра розідреться
І тисяч духів зірветься у низ.
Ку-ку! Ку-ку! І тут кує зозуля,
І тут кружляють ластівки в повітрі,
Що сонце в нім проміння розсипа.

Гайнріх одкрив очі, вдивився в Равтенделяйн.

Тепер начищу буряків, води
Принесу згодом. Я тепер лиш служка,
А ти полумя помагай мені.

Г а й н р і х

з безмежним дивуванням:

Хто... Хто ти є? Скажи!

Р а в т е н д е л я й н

швидко свіже, вільно:

Равтенделяйн!

Г а й н р і х

Равтенделяйн... Не чув ще цього ймення,
Та бачив вже, стрічав тебе вже десь,
Так де це було?

Р а в т е н д е л я й н

Там, високо, в горах.

Г а й н р і х

Так, так. Лежав я там у лихорадці,
Мені ти там приснилася і снишся
Опять... Предивні то бувають сни.
Чи так? А зараз я у себе дома,
Жевріє вугля на моїм багатті,
Вікно, а там літають ластівки,
В садку усі щебечуть солов'ї.
І чаром дишуть бози і жасміни.

Все те я чую, бачу до подробиць
І бачу кожну нитку в покривалі
І кожен вузлик бачу, доторкаюсь
А всеж—це сон лиш.

Равтенделяйн

Тільки сон? Чогож?

Гайнріх

Бо сниться...

Равтенделяйн

Ну! І певен ти в цьому?

Гайнріх

Так—ні, так—ні! Щож кажу? Не проснувся?
Чи певен я в цьому, питаєшся, чи так?
Та будь воно як є—життя чи злудний сон,
А певне те, що є. Я чую це, я бачу,
Я бачу—ти живеш, в мені чи поза мною,
Кохана з'яво, зроджена з моєї
Душі! Останься при мені, не йди!

Равтенделяйн

Як довго хочеш?

Гайнріх

Всеж таки—це сон!

Равтенделяйн

Дивись—отсе моя мала нога,
Червоний бачиш запяток чи так?
А цей горішок лісковий—беру
Його між двоє пальців і кладу
Під ніжку—трись! Уже їх два
Хибаж це сон?

Гайнріх

Не знаю... Бог це зна!

Равтенделяйн

Дивися знову. Я до тебе йду
Сідаю тут на краю ліжка й глянть,
Як любо смачно зернятко ласую...
І ще за мало?

Гайнріх

Ні, та ти скажи,

Відкіля ти і хто тебе післав?
Чого ти ждеш від мене, від руїни,
Від жмені муки, що дороги край
На хвилі лічить?

Равтанделяйн

Ти мені сподобавсь.

Відкіля я—не знаю що сказати,
Ні де я йду—а лісова бабуся
Найшла мене у лісі в лопухах,
Я ссала груди лісової лані;
В гаю, в воді, на горах, я у себе
У вихорі, як виє він й реве,
Як м'явкає, неначе дика кішка,
Я радо з ним верчуся, лину з ним.
Сміюсь, кричу аж відгомоном грає,
І фавн, русалка, водяник, усі
Від сміху гинуть. Я собі недобра,
Я вмію дряпать як озлюсь, кусати,
А хто мене розлютить—бережись!
Коли мене й лишає хто в спокою
Не краще робить; в мене—по настрою:
Раз добра, раз лиха, як вийде.
Тебе одначе люблю і не дряпну,
Захочеш—лишусь тут, та краще понад все,

Як ти зі мною підеш на верхи,
Побачиш, як умію послужити!
Я знаю. серце, де в відвічній тині
Лежать брилянти, дієні самоцвіти,
Чого не схочеш, все зроблю для тебе!
Хоч як лінива я і невгамонна,
Як непослушна, для тебе одного
Я все зроблю; іще ти не подумав,
Іще чогось не забажав, а вже
Я все зробила. Лісова бабуся...

Гайнріх

І хтож це, серце,—лісова бабуся?

Равтенделяйн

Бабуся?

Гайнріх

Так! Бабуся лісова?

Равтенделяйн

А ти її хиба не знаєш досі?

Гайнріх

Людина я й сліпець.

Равтенделяйн

Прозриш небаром.

Я маю міць—кому цілую очі,
Тому вони втвираються в безкрає.

Гайнріх

Вчини цю ласку!...

Равтенделяйн

Ну, а будеш тихо?

Гайнріх

Спробую.

Равтенделяйн

цілує йому очі.

Очі! В мить мені прозріть!

Гайнріх

Дитино люба! Весняна веселко!
В останню хвилю післана мені,
Галузко цвітів з божої долоні,
Весни моєї радісний привіт!
Дитино волі! Ох як би я був
Таким, яким я вибрався в дорогу,
Як палкоб я горнув тебе до серця,
Я був сліпий, тепер я повен сонця
До твого світа двуся прочуттям:
І чим раз більш впиваюся тобою,
Таємна з'яво, чую це і бачу!

Равтенделяйн

Дивись, впивайся мною, скільки воля!

Гайнріх

Який прекрасний волос, що за чар!
З тобою—ти найкращий з моїх снів,
Чов н Харсна, змінюється в барку
Царську, що йдучи по багровім шляху
На стрічу сонцю ранньому пливе.
Чи чуєш захід? Початок заходу,
Як він на хвилях Південного моря
Піною приска, сріб ом, обдає
Нас свіжістю брилянтною; чи чуєш?
А ми сповиті в золото і шовки
Відмірюєм, надій сноявних повні,
Цю даль, що вас межує—знаєш відки—
Ти той зелений пізнаєш острів,

Беріз важкії віти, що спливають
Й купаються в блакитнім неба плесі,
Ти чуєш радість передтеч весни,
Що ждуть—нас... Чуєш?

Равтенделяйн

Чую, чую їх...

Гайнріх

западаючи в сон:

Гаразд! Готово! А коли проснувся,
Хтось скаже: Йди зі мною!—я піду,
Погасне світло. Тут холодно-зімно,
Видющий так вмірає, як сліпий
Так я тебе вже бачив... так...

Равтенделяйн

в церемоніях:

Гей засни, засни, як стій,
Як проснешся—будеш мій,
Чарівні знаки ворож-ть,
Що підіймешся із ложа...

Порасться коло багаття:

Скарби закляті хочуть на світ,
В пільмі відвічній меркне їх цвіт,
Пси полум'яні брешуть дарма,
Сили в них проти чарів нема,
За-те ми с ужим радо весь час,
Хто нашим паном—той визволить нас.

Гестикулює в бік Гайнріха:

Раз, два, три!
Пил зітри!
Скинь життя старого повій,
Стань на стрічу днині новій
Стань великий, дужий, г дний,
Стань відроджений, свободний!

Гайнріх

Що сталося зі мною? Що за сон
Приснивсь? Якого ранку сонце
В отверті вікна золотом пливе?
Вітай мені години мого ранку,
О небо ясне! Так, це твоя воля,
І тая сила, що в долонях чую,
Ця нова туга, що знімає груди,
Невжеж це знак, це натяк волі неба?
Гаразд! Ще раз відважуся хотіти,
Ще раз свій крок на шлях життя направлю,
Ще раз бажати, рватись, вірити, важити,
Ще раз—творить, творити аж до впаду!

Входить Магда.

Гайнріх

Ти тутки, Магдо?

Магда

Гайнріх! Ти проснувсь!

Гайнріх

Так, Магдо! Серце, підійди до мене!

Магда

Ну, як там, Гайнріх?

Гайнріх

Гарно! Буду жити!

Я чую це, що буду жити—чую!

Магда

в захопленні:

Жить будеш! Гайнріх! Мій коханий Гайнріх!

Кінець II Дії.

Третя Дія.

*Закинута скляна гута в горах, недалеко від снігової
полоси. На право, із природньої скелі, що заступає мур,
крізь глиняну лійку пливе вода до природнього, камяного
збірника. На лівд ковальська ватра з бовдуром і клепа-
лом. На ліво, на задньому пляні крізь отвір в формі во-
рїт клуні, видно красвид високогіря: верхи, трясавица,
ємеречане залісся, недалеко стрімкий обрив.*

В криші хатини комин.

*На право—острокутний, скельний пролім.
Лісовик, що видно його вже поза хатою, входить, ва-
гається і оглядається довкола.*

Водяник підіймається по груди з води.

Водяник

Ходи сюди! Брекекекекс!

Лісовик

То ти?

Водяник

А щож. І як той дим і саджу цю знести?

Лісовик

Вже вилетіли?

Водяник

Хто?

Лісовик

Вони...

Водяник

А щож. Инакше, були б при вогні.

Лісовик

Рогатого зустрів.

Водяник

Невже?

Лісовик

З сокирою, пилою...

Водяник

Щож каже він?

Лісовик

Що дреш ся й не даєш спокою.

Водяник

Нехай собі позатикає вуха!

Лісовик

Ти справді дрешся, чуть не випреш духа.

Водяник

Я голову йому відірву!

Лісовик

Без сумління!

Водяник

Йому й другому...

Лісовик

Чортове насіння!

У наші гори преться, ломить, бе,
Краде металі, топить і кує,
А брат наш Рібецаль і Водяник
В тачки його запряжені, поник...
Найкраща ельфа в день з ним і в ночі,

Ти ж слину ковтай з боку і мовчи...
Мені краде квітки і кварц й янтар,
І золото й жемчуги все йому у дар
Йому без впину служить, як уміє,
А нам одного погляду жаліє.
Все кориться йому: падають столітні пні,
Земля уся здригається на дні,
І день і ніч від молота його.
Червоний блиск вогню того
Освічує моє далеке ложе...
Сам чорт не здума—що то він не може!

Водяник

Попав би ти його в той час,
Не було б того сорому для нас;
Лежав би вже і гнів на дні
І серця не ранив мені.
А як би в лишку грать схотів часами,
Як гарно грав би Гайнріха кітками!

Лісовик

Прекрасний жарт! Ти маєш добрий смак!

Водяник

Хиба не так?

А з мість того—він сильний, здоров,
Бе молотом, аж в жилах стигне кров.

Плачуче:

Він робить їй спряжки, шпиліки, каблучки
Й цілує груди, губоньки і ручки...

Лісовик

На цапин вид мій! Хай це лусне грім.
Як бачу—ти збожеволів зовсім:
Завзявсь своїм коханням на дитину!
Старий, а дурень—розпускає сину.
Вона тебе—чи думаєш—захоче?
Чогож себе, її і світ морочиш?

Розумний будь, старий! Повір мені:
Не тільки світа, що в вікні!
Лови у морі першу ліпшу фею,
Яку русалку й вишайся з нею!
Кінець кінців, глядітимеш байдуже
На це дивовижне й смішне подруже...

Водяник

Убю його...

Лісовик

Вона за ним дуріє!

Водяник

Ти глотку прокуси!..

Лісовик

Покинь такі надії!

Ніщо не вдієш: баба йде їм в лад,
Кричи, а їх не рушиш ні вперед ні взад;
Ця парка в неї в ласках і кінець,
Як жеш чого—здобудься на терпець...

Водяник

Прокляте слово!

Лісовик

Час йде своїм ходом

І божевіллю не тривать до віку,
А чоловік—остане чоловіком.

Равтенделяйн

Ще не видна, співає:

Сигів хрущик на деревині
Зум-зум,
В чорно-білій свитині
Зум-зум...

Показується.

Ах—що за гості! Гарний добри-вечір!
Промив єні ти золото, старий?
А ти мені вже дров понаносив,
Цапина ніжко? Гляньте, скільки в мене
Добра! Погляньте скільки того!
Недаром я з ходу не чую ніг:
Ось тут хрусталь, а тутки—діямант,
А тут мішочок з золотим піс ом,
Тут щілка меду... Фу! Гарячий день!

Водяник

По днях гарячих йдуть гарячі ночі.

Равтенделяйн

Ну й щож? Вода холодна, це твій рай,
Пірни туди і охолонь, як душно!..

Лісовик *сміється.*

Водяник мовчки поринав.

Равтенделяйн

Так довго квака, що аж злість візьме.

Лісовик

іще сміється.

До сто чортів!

Равтенделяйн

Ох! Підв'язка мені
Зіснулась і в ногу глодже...

Лісовик

Я—

Як що позв'ялиш, підв'язку поправлю.

Равтенделяйн

І ще не стало! Цапику—йди геть!
Несеш сморід і тьму огидних мух,
Що наче хмара, все довкола тебе.

Лісовик

Вони мені миліщі, ніж твої
Метелики, які з пилком на крилах
До губ твоїх все тиснутья й волосся,
А нічку груди й клуби обсідають.

Равтенделяйн

сміється:

Ну, ну, нехай! Лишім те все на боці!

Лісовик

А знаєш що? Зроби мені цю ласку:
Даруй мені це колесо. Не знаєш
Часом, відкіля в нас воно взялося?

Равтенделяйн

Ти знаєш краще—відкіля, гільтаю!

Лісовик

Колиб я воза з дзвоном не зламав,
То сокіл цей у сіть твою б не впав,
Ти вдячна будь і колесо даруй.
А я його напоєним смолою
Шнурком окрочу, запалю і пушу
З найбільш стрімкого обриву. Тоді—
Буде забава!

Равтенделяйн

І вогонь по селах!

Лісовик

Червоний вихор! Жертовний вогонь!

Равтенделяйн

Цього не буде! Йди—відкіль прийшов!

Лісовик

Невже так спішно? Мушу справді йти?
Скажи бодай—що робить твій артист?

Равтенделяйн

Він творить твір!

Лісовик

Ну й буде на що глянуть!

Гарячка дня, а ночі гін:
Ми знаємо, як леться дзвін!
Долина в гори, гори з гір,
І в мить повстане архитвір.
Двійняк—пів-звір, пів-божий ум,
Землі окраса, неба глум...
Ходи в гущавину лісну:
Що він утне, те й я утну!
З ним більше чести не діждеш:
В утробі Спаца не найдеш!

Равтенделяйн

Безумний звір! Дихну й осліпнеш в мить,
Як далі схочеш Вибранця смішить!
Він хоче скинуть з вас усіх проклін,
Нове життя його звістить вам дзвін!
Прокляті ви, хоча не знаєте о цім,
І я і ви, наш світ і все, що в нім!
Лиши! Безсильний тут твій кожен рух!
В крузі отсім царить Артиста дух!

Лісовик

Нехай і так. Дружині поклонись:
Скажи, що я навідаюсь колись.

Сміється і йде геть.

Равтенделяйн

після короткої павзи:

Не знаю—що мені хибує? Душно, важко,
Пішла б туди, де сніг лежить; печера
Холодна там, вода, неначе лід,
Вона б мене відсвіжила. На злющю
Гадюку я натоптала, йдучи,
Вона за мною, з сикотом, повзла,
Мені так важко... Кроки—цить—це хто?

Панотець

*убраний, як гірські туристи, ледве не без віддижу від
напруження, показується перед дверями:*

Тут, майстре Шавм! За мною, на гору!
Не леда річ була це, та тепер
Уже я в місці. Впрочім, з волі Бога
Увесь той труд важкий я взяв на себе.
Сторицею за все платить Господь.
Коли мені, як пастиреві стада,
Удасться цю заблукану овечку
Назад у стадо вірних привернуть...
Відваги тільки!

Входить.

Гей! Чи є тут хто?

Завважує Равтенделяйк:

Ти тут? Я й думав так з першу!

Равтенделяйн

бліда, злобно:

Чого вам тут?

Панотець

Довідаєшся зараз.

Далебі—зараз, миттю, тільки хвильку
Нехай відітхну, наберу повітря,
Нехай хоч трохи—піт мені обсохне.
Скажи, перш всього—ти сама, дитино?

Равтенделяйн

Ніщо тобі розпитувать.

Панотець

Дивіться!

Прекрасно, справді. Так себе повівши,
Відслонюєш своє обличчя справжнє.
Тим краще—менше матиму роботи.
Ти!...

Равтенделяйн

Чоловічку, бережись!

Панотець

Нічого

Мені не вдієш! Серце в мене чисте
І дуже. Я нічого не злякаюсь!
Той сам, що силу дав старечим членам,
Що дав мені відвагу—тут прийти,
Стоїть при мені—чую це! Чортице!
Безсила міць твоїх триклятих чарів,
Ніщо мені не вдієш! Ти, що ними
У свої гори звабила його!...

Равтенделяйн

Кого?

Панотець

Артиста Гайнріха! Когож?
Ти чарами сюди його манила,
Отрутою солодкою поїла,
Покіль тобі, як пес, не ляг до ніг...
Така, як він людина,—батько дітям,
Зразок для всіх, побожний аж до дна;
Великий Боже мій! Таку людину
Трічає перша ліпша дівка з гір,
У запаску замотує й несе

Туди, куди захоче. Він іде
На сором всього світа християн...

Равтенделяйн

Коли розбійник я, то с'як чи так,
Тобі ніщо ніколи не взяла!

Панотець

Мені, ти кажеш, не взяла? Безлична!
Мені і жінці й дітям! Ти його
Усій Христовій людськості украла!

Равтенделяйн

нагло перемінена, тріумфуючо:

Ай глянь-но, отче! Бачиш хто надходить?
Чи тямиш той свобідний, певний хід?
Невжеж поганий скрегіт твоїх слів
Не зміниться в привіту ясний спів?
Не чуєш блиску Бальдера зіниць,
Не падаєш перед героєм ниць?
Радіє травка під його стопою:
Король іде! Жебраку! Нуж зі мною
Вітатъ його! Артисте, будь здоров!

Віжить йому на зустріч і кидається в його обійми.

Гайнріх

*в мальовничому, робітничому одязі, з молотом на ра-
мені. Наближується рука в руку з Равтенделяйн і пі-
знає панотця.*

Вітайте нам, вітайте!

Панотець

Слава Богу!

Коханий майстре! Ява це чи сон,
Ти в повні сил, стоїш, неначе бук'
Стрункий і дужий, а ще, так недавно
Лежав без руху в нас на носилках...
Блідий, слабий, ледви не без надії.

Мені здається, що в останню хвилию
Господь на тебе зглянувся й підняв
Тебе із одра болізни, що ти
Скакати міг, гуляти мов Давид,
Ударить в гарфу, з дяки для свого
Спасителя і лікаря на небі.

Гайнріх

Це так і є.

Панотець

Ви просто чудо світа!

Гайнріх

Зовсім це так. Крізь змисли всі мої
Я чую чуда ділання. Коханко!
Іди—панотець спробує вина.

Панотець

Спасибіг, ні, не зараз, не в цей день.

Гайнріх

Іди—подай, я ручу, що прекрасне,
Та—ваша воля. Прошу вас—сідайте!
З часу, як я від слабости отрясся
Судилась нам обом—найперша стріча,
Не надіявсь вас першого вітати
В крузі моєї творчости спірної!
Я вдвоє радий; тим дали ви доказ,
Що маєте покликання й любов.
Я бачу, як долонею сильною
Ламаєте окуви обовязку,
Як від людей тікаєте до Бога!

Панотець

Ну, слава Богу! Бачу—ви той сам.
А люде брешуть і кричать в низу,
Що ви уже не той, що перше були.

Гайнріх

Той сам, що перше, хоч і не той сам.
На роствір вікна й Бог і світло в хату!

Панотець

Прислівя гарне.

Гайнріх

Краще всіх, що знаю!

Панотець

Я знаю кращі, хоч і це не зле.

Гайнріх

Як ваша воля, то подайте руку:
Я на лебедя, півня й кінський лоб
Клянусь, що вам по дружньому отворю,
На роствір двері тайн мого духа!

Панотець

Втвирайте, прошу, ми хиба чужі?

Гайнріх

Я знаю вас, а хоч би і не знав...
Коли би тут під приязні лускою
Сиділа підлість, з думкою—закрастись
У мою душу, щоб потім із неї
Вкрадену тайну на базар нести,
То золото остане все собою,
Сміттям не стане навіть в смітнику!

Панотець

Даруйте, майстре, питання й цікавість:
Яке значіння має ця клятьба?

Гайнріх

„На півня і лебедя“?

Панотець

Й здається... „кінський лоб“...

Гайнріх

Не знаю, як це склалося разом:
Здається—півник вітровий на церкві,
Що на вежі виблискує від сонця,
Той лоб кінський в сусіда на причілку,
І лебідь той, що згинув у блакиті:—
Чи се—чи те, оцю клятьбу зложило...
Вкінці—пустяк усе те. Ось вино.
В самім найглибшій слова розумінні
Здоровля п'ю: моє, твоє і ваше!

Панотець

Спасибіг вам; я можу лиш сказати:
Хай вилічений верне до здоровля!

Гайнріх

ходить кругом

Я видужав, віджив і обновився.
Я чую це, завважую по всім:
По грудях моїх, радісно піднятих
Для віддиху сильного, а при тім
Мені здається, наче сила маю
До серця чаром тиснеться мого.
По рамені я чую це залізнім,
По тій руці, що мов орлині кіхті
Втвирається й повітря ловить та опять
Стискється, горить від нетерплячки,
Жадна великих, творчих, вічних діл...
Чи бачите той храм в моїм садку?

Панотець

Про віщо мова?

Гайнріх

Там. Це друге чудо.

Не бачите?

Панотець

Хоч виколить ви око.

Гайнріх

Я думаю—це дерево онтам,
Що мов рожева, підвечірня хмарка,
Бо Фреер бог зійшов на нього з неба.
Таємний шум сплива на вас, коли
Під його віти станете. Без ліку
В йому крилатих, медових женців,
З дзвінкими співами літає,
І п'є і ссе із дна розкритих чаш.
І чую—схожий я на цю яблуню:
Бо так, як в гілля дерева цього,
Бог Фреер в мою ізпустився душу,
Що в мить одну усе покрилась цвітом!
Гей, бджоли світа! Тут летить, тут мед!

Панотець

Лиш далі, далі—це приємно слухать.
Чваніться далі. Бог одначе зна,
Чи овочі доспіють... Бог це зна...

Гайнріх

Напевно—так! Чого ж то Бог не зможе?
Жбурнув мене дванадцять сяжнів в низ,
І сам потім підняв, щоб я зацвів.
Від нього кров, від нього плід і все.
Просить його, хай літо благословить,
Що є в мені, це гідне, щоб доспіло,
Щоб дало плід. Повірте! Не шуткую.
Той твір, іще ні раз мені не снився,
Із щирого металю дзвоногра,
Що граючи, ворухиться сама.
Коли звину долоню в мушлю
І прикладу до вуха, чую—грає,
Закрию очі бачу ясно форму
Таку пречисту, лиш бери і лий!

І бачите, мені прийшло це даром,
За чим в пекельній муці я шукав
Тоді, як ви мене „артистом“ звали...
Артистом я не був, та був щасливий!
Тепер же я—щасливий і артист!

Панотець

Люблю, як другі вас „артистом“ звать,
Та дивно лиш—як зветесь так самі.—
В який це храм призначений ваш твір?

Гайнріх

В ніякий.

Панотець

Хтож замовив в вас той дзвін?

Гайнріх

Той сам, що тій смереці приказав
На обриві самому—стрілить в небо!
Ні, справді, храмик цей, що ви поклали
Запався в части, в ча ти погорів,
І я бажаю—там в горі покласти
Нового храму свіжий фундамент.

Панотець

Ох, майстре, майстре! Не моя це річ;
Та перше всього—ми мабуть на двох
Говорим мовах; сухо кажучи,
Коштовний дуже буде той ваш твір...

Гайнріх

О так! Коштовний!

Панотець

Така—„дзвоногра“...

Гайнріх

Назвіть, як воля!

Панотець

Звете так самі.

Гайнріх

Я зву це так, як звесь воно само,
Як хоче, має і ніяк инакше
Воно й не може зватися!

Панотець

Простіть,

Скажіть же, прошу,—хто це заплитить!

Гайнріх

Хто твір мій заплатить? Ой отче, отче!
Не вжеж це можна—щастя ущасливить,
Нагородить чи можна нагороду?
Назвіть мій твір, як хочете тай годі:
Гра дзвонів! Так! Та ні один собор
Не мав іще ні раз чогось в тім роді,
Такої сили гомону, що рівна
Прасилі грому весняної днини,
Коли він гори хвилями здійма!
Хай він гомоном тисячі трембіт
Заглушить бренькіт дзвонів всіх церков,
Нехай зве всіх до щастя, до обнов,
Вітає Світло, що зійшло на світ!
Праненько Сонце! Мої й твої діти,
Твоєї груди ситі молоком,
З землі сирої виваблені цвіти,
Дощами свіжі, кохані теплом:
Вони тобі співають пісню дяки.
Рвучись до ясно-соняшних доріг...
Вкінці, як в тій землі, що вчора сіра,
А нині вже сповита в чудо-яр,
В моїй душі збудилась нова віра,
Увесь стаю на жертвенний вівтар.—
Годино Світла! Ти, що перший раз
Почула з мого мармурного храму

Громовий клич—коли із хмар,
Що нас гнітли предовгою зімою,
Розсипалися перли, самоцвіти,
Як мільон до них простягся рук,
Що в мить спалені міццю чарівною,
До хат своїх багатство те несли:
А там підняли багряні прапори,
Що ждали їх—так довго ждали рук!
Прочане йшли на Сонця свято!
Ох, отче, свято це! Вам звісна притча.
Про втраченого сина:—мати Сонце,
Блудним своїм синам справляє свято.
Сповиті втішним маянням прапорів
До мого храму ріками пливуть
І нараз зірветься—чудодзвонівгра,
В гучних привабливих акордах,
Що кожна грудь на radoшах рида;
Несеться пісня згублена, забута,
Така знайома, хоч іще не чута,
Батьківської країни ніжна мова,
Старої неньки пісня коліскова,
Що серце гладить ніжним пальцем ласки,
Гарячу скрань вгортає чаром казки.
То знов, неначе брата брат побачив,
То засміється, то здрігнувшись, плаче,
То соловеїв пригада ляцання
То голубиний туркіт про кохання...
І в мить одну переміняться люде
Розтає лід віковий в кожній груді,
Ненависть, злоба, зависть, цвіль,
Прожитих мук зневіра, біль,
Усе пропаде, згине, розвіється,
В сльозах палких, гарячих розіллється!
І йдем усі поєднані під хрест
І ще в сльозах співаємо „Осанна!“
А сонце міць весільну лє
В Спасителя мертвого, він
Ворушиться і радісно-промінний

Молодістю осяяний ісходить
До нас, з хреста, молодиком в весні.

Гайнріх, що говорить із усе більшим і більшим захопленіям, на прикінці, попадає в екстазу, тепер ходить зворушений докола. Равтенделяйн, що дріжить від ошоломлення й кохання, зі сльозами в очах, іде за ним і цілує його в руку. Панотець слухає Гайнріха, а обурення в йому змагається. На прикінці отановує себе. По хвилі починає говорити вимушено-спокійно, але зараз таки спокій його пропадає.

Панотець

Тепер, мій любий майстре, я вас чув;
Усе до нитки стверджується з того,
Про що мені всі люде—гідні віри
Казали в смутку; все до крихти так,
А навіть казка про цю „дзвонгору“...
Болить мене те все над вираз.
Лишім однак на боці гарні фрази,
Як тут стою—прийшов я на те:
Я ваших чуд не спрагнений зовсім,
Прийшов лиш вам стать поруч в тій біді...

Гайнріх

„В біді—стать поруч“... Я хиба в біді?

Панотець

Проснись нарешті, чоловіче! Сниться
Тобі найбільше небезчний сон!
Повір мені, що з його можна тільки
На вічну гибіль встати! Як не вдасться
Збудити вас зі сну Господнім словом,
Так ви на вік пропащі Майстре Гайнріх!

Гайнріх

Не думаю.

Панотець

Письмо святе говорить:

„Кого Господь згубить захоче,
То сліпотою вкриє очі!“...

Гайнріх

Як що це ціль його, то щож?
Не вам змінити божу постанову...
Та ви мене сліпим звете тепер,
Коли я повен божеського духа,
На ранню хмарку кладучися,
Свобідним оком неба безбережжа:
Я був би варт цього, щоб божий гнів
Скарав мене на віки сліпотою.

Панотець

Ваш лет, артисте, не для мене; я
Людина проста, чорний син землі,
На ваших мрях я не визнаюсь...
Одно лиш тямлю, на що ви забули:
На правду й кривду, на добро і зло...

Гайнріх

Не знав теж того і Адам у раї...

Панотець

Це фрази, фрази і ще раз—фрази:
Гріхів своїх вам ними не закрить.
Хоч як болить—як радо б я мовчав:
У вас є жінка, діти...

Гайнріх

Щож іще?

Панотець

На церкву ви забули, йдете в гори,
Так довго ви живете поза домом,
Де ваша жінка тужить ваші діти
Одні лиш сльози материнські пють...

Гайнріх

по довшій мовчанці, зворушений:

Коли-б я міг ці сльози осушити,
Як радо-б я вчинив це! Так не сила...
В годинах смуги мучуся над тим;
Не в силі я—той біль від їх відняти.
Хоча увесь я—втілення кохання,
Хоча в коханні я найшов життя,
З цілого моря мого багатства,
Одної чарки виповнить не в силі...
Моє вино, для них одна отрута...
Чи ж може той, що має замість—пальців
Орлині кігті, може він погладить
Діточе личко сплаконе? Нещасні!
Хай Бог тут радить...

Панотець

Чисте божевілля!

Бездня дуру! Я це говорив...
Стою тут, майстре, тронутий до краю
Камінним серцем вашим, Гайнріх!
Удався тут діяволі жарт!
Під маску Бога скрився і вдалось—
В безодню вас усього зтягти.
Той твір, що ви торочите про його.
Хиба самі не бачите, це злочин,
Найгірший з тих, що видало поганство,
Я-б радше в Бога випрохав—всі нужди,
Якими він Египет покарав,
Зіслать на мир побожних християн,
Аніж той клятий кумир Вельзебула,
Ваала, Молоха—готовим хтів побачить.
Верніться ще на лоно церкви, поки
Остання ще не вибила година!
А цю прокляту дівку—геть!
Обманщицю безвстидну, чарівницю,
Цю змору вашу клятого насіння!

Лиш плюньте раз і пропаде ваш обман,
Не всіж іще попалені мости!

Г а й н р і х

В той час, як я лежав у лихорадці,
На смерть уже засуджений, тоді
Прийшла вона, зняла мене із одра,
Життя нове дала мені...

П а н о т е ц ь

Життя?

Таке „життя“ стократно гірше смерті!

Г а й н р і х

Це ваша думка. В мене є своя.
Нове життя я з дякою прийняв;
Живу так довго й радіюся ним,
Як довго тільки можна!

П а н о т е ц ь

Тут і край.

По шию ви потонули в грісі,
До тогож пекло викрасили небом:
Воно держить вас сильно, не пуска.
Не хочу далі йти, та знайте:
Для чарівниць горять іще костри,
Як для усіх еретиків, ще й нині!
Vox populi, vox dei! Ваші вчинки,
Життя поганське, знані нам як слід
І гнів й обиду викликають в нас
І може статись, що той гнів народу
Не можна буде спинювати більш,
І він обиду святощів своїх
Пімстить захоче! Збурить ваш варстат,
Та й вас самих—нікто не пожаліє!

Гайнріх

після, мовчанки, спокійно:

Лякать охота! Нас уже лякали!
Коли мені той спрагнений, що я
З вином до його, чашу вибе з рук,
То щож: хай гине в спразі. Знать,
Така його вже воля й доля.
Я сам вже більш не спрагнений: я пив!
Коли ж прийде, що той, що сам себе,
Обманює, піде напроти мене,
Хоч я йому для ран даю бальзам,
Як він в сліпій ненависти до мене,
Повстане проти світла мого духа,
Невіжі гноєм в очі мені кине,
Так—я є я! Я свідомий того.
Чого бажаю; знаю свою міць!
А як розбив я не одну вже форму,
Ударю так ще молотом в той дзвін,
Що зліплений базарними штучками
З призирства, жовчі, злоби, всього злого,
Для того, щоб співати глупоту;
Ударю так, що він шматками
Розскочиться і буде тим, чим був:
Сміттям, болотом, дрантям і нічим!

Панотець

Робить, як воля. Я своє скінчив.
Того хабазя виполоть не в силі
Ніхто з людей; пожалься Бог на вас!
Позвольте лиш одно сказати: є'слово,
Що зветься „жаль“, одного дня, людино,
Посеред твоїх вимріяних мар
Тобі під серце вгониться стріла:—
І жить не зможеш і не зможеш вмерти,
Себе і світ і Бога, твір свій, все
Клястимеш! В мить цю спогадай на мене!

Гайнріх

Взялись ви, отче, малювать страхіття;
Мені-б це краще може йшло ніж вам.
Усі ті ваші вигадки—пустяк!
На ваші стріли у мене є панцир.
Тоді хиба вони мене скалічать,
Як дзвін старий той, що жадний безодні
Опять задзвонить.

Панотець

Спімнете мене—
Той дзвін задзвонить!..

Кінець III дії.

Четверта дія.

Нутро скляної гупи, як у третій дії. В скельній стіні на право пробитий отвір, що веде в печеру в нутрі гори. По лівій стороні отверта ковальська ватра з бовдуrom і міхом: горить вогонь. Недалеко від ватри клепало

Гайнріх тримає залізними ручицями розжарене залізо на клепалі.

Коло його шестеро карликів в одягах копальників. Перший карлик помагас Гайнріхові тримати ручиці. Другий підіймає й опускає великий, ковальський молот на розжарене залізо.

Третій роздуває міхом багаття.

Четвертий з найбільшою увагою приглядається роботі. П'ятий карлик дождає; в руках його готова до удару булава.

Шостий сидить на підвищеному престільчику з блискучою короною на голові.

Довколо валяються шматки кованого та литого заліза: архітектурні й фігуральні.

Гайнріх

Куй, куй, покіль не падають ще руки!
Твій плач мені байдуже, дармоїде,
Коли свого не зробиш, то сейчас
Всю бороду на ватрі осмалю!

Другий карлик

кидає молот геть.

Гайнріх

Я й думав так. Ні, любчику, пожди!
Як я погрожу, грожу не на жарт.

Піднімає карлика над багаттям. Карлик пручається і кричить. Той, що біля міха, працює нагальніше.

Перший карлик

Не сила вже. Рука задеревіла.

Гайнріх

Іду—

До другого карлика:

А ти вже видихався карле?

Другий карлик

Хитнуче привітно і охопче головою. Вхопив молот і б'є з подвоєним завзяттям.

Гайнріх

До сто чортів! Держать вас тільки в крипах!

Бере рукояць ругиць.

Коваль ніколи-б не скував підкови,
Коли-б на жарти з челядю пішов.
Почав би їх при першому ударі,
То другого йому вже не зробить.
Мовчу про те, чи-б він найшов надію
Скувать усі продумані шматки,
Яких потреба для окраси твору.
Коваль кує, покіль залізо тепле.
Що робиш—гей!

Перший карлик

є розпалі пробує уформувати розжарене залізо рукою.

Формую це рукою.

Гайнріх

Челяднику шалений! Що тобі?
На попіл хочеш руку попалить?!
І щож зроблю, як ти мене покинеш,
Веляндів внуку! Без твоєї сили
Хиба здвигну цю величню будову,
Той твір, що я в думках палких влеліав
З землі в самотньо-вільну височінь,
В сусідство сонця видвигнуть верхом?

Перший карлик

Нічого форма, тай рука здорова
Затерпла тільки, збита і мертва.

Гайнріх

Скоріще руку в воду! Водяник
Нехай тобі приложить баговіння!

До другого карлика.

Спочинь, лінтяю! Хай тебе скріпить
Зароблений спочинок. Я за те
З того, що вже повстало, любо згорну
Заплату майстра за кривавий труд.

Бере щойно оброблений шматок заліза, сідає й любитьсья

Прекрасне! Справді! Плід важких зусиль.
Благословенна творчости година!
Я радий, я вдоволений собою!
Пречиста форма з хаосу зроджена,
Жемчуг, насильно вирваний із криці,
Жемчуг, якого зараз нам потрібно
Втілить, зеднати із цілістю твору
Прекрасну, повну цілість без догани.
Щож шелчеш знову?

*Четвертий карлик виліз на ослін і тепче Гайнріхові
в ухо.*

Кинь мене! Ти зморол!

А то тобі повяжу руки й ноги
І шматою огидний рот заткаю!

Карлик тікає.

Ну й щож в тій часті з цілістю незгідне?
Скажи у чому помилка? Скажи!
Ніколи я не чувсь, таким щасливим,
Ні раз рука так з серцем не зійшлась.
Чогож скрегочеш? Я хіба не майстер?
А може ти сильніший по над мене?

Карлик підходить знов і шепче. Гайнріх блідне, зітхає, віднімається і люто кидає готовий шматок назад на клепало.

Нехай же чорт кінча це кляте діло!
Піду копать картоплю, буряки,
І їсти, пити, спати і умерти.

П'ятий карлик наближується до клепала.

Гей ти! Не важся рушити цього!
Ніщо мені, що синієш з досади,
Твій волос зїживсь, а з твого ока
Горить жадоба нищення! Я знаю—
Усякому, хто в низ тебе не зігне,
З долоні пустить, кровопійча зморо,
Одно лише остало: впасти ниць
І ждять страшного удару булави.

Третій карлик, лютуючи розбиває на ковадлі уформований шматок. Гайнріх скрегоче зубами.

Бий, бий! Ну й щож скінчилася робота!
Кидайте все і геть собі їдть!
Як ранок сили дасть мені нові,
А сподіюсь, що дасть, то вас покличу.
Ідть! Пуста непростена робота,
Ти—там при місі! Ти ледве чи зможеш
Нове мені залізо розжарить...

Карлики, за виїмком того, що в короні, зникають в скельному проломі.

І ти в короні, що лиш раз говориш,
Чого глядиш і ждеш? Іди і ти!
Не скажеш свого слова нині ані завтра,
Сам Бог це зна, чи ти його коли
І вимовиш. Іди! Кінець роботи!
Кінець!.. Який я стомлений до краю.

Карлик їде геть.

Не люблю я тебе, вечірня хвиле,
Ти—втиснена помежи ніч і день,
Ні дниною не є ти, ані ніччу.

Висовуєш мені знаряддя з рук,
А сну з собою й мира не несеш.
Як в день палає серце нетерпляче
І жде в стражданні все на день новий...
В пурпуру сонце вбране кане в низ,
А нас кида самих в обіймах ночі.
Царі ми ранком—жебраки під вечір,
Лахміття криє нас, коли спимо.

Кладеться горілиць на ослін і спить з розкритими очима. Крізь отворені двері вливається біла мряка. Коли вона розвіялася, видно Водяника на краю збірника з водою.

Водяник

Кворак! Тепер він ліг спочить,
В обдертій клуні, наш артист Червяк;
Не чує вже й на бачить він як мари
Повзуть, до його тиснуться, пливуть,
То мовчки грозять, то здійнявши руки
Над ним їх ломлять. Він ніщо не бачить,
Глухих смереки стонів він не чує,
Не чує злобно-ельфиного свисту,
Що острахом здійма старезну сосну,
Що б'є в тривозі гіллям і дріжить
Неначе курка злякана, крильми.
Його уже морозить—йде зіма
У кість і мізок. Він таки без впину
У сні іще кінчає діло дня.
Покинь! Дарма змагаєшся ти з Богом,
Хоч Бог тебе змагатися покликав,
Та кинув геть тебе! Бо ти слабий!

Гайнріх повертається стогнувши.

Даремні твої жертви! Гріх гріхом остане
Благословення Бог тобі не дав—
Вини в заслугу, кари в нагороду
Не змінить Бог, бо ти увесь в грісі,
Увесь в крові помараний твій одяг!
А прачка та, що прать його-б зуміла,

Не прийде певно, хоч би ти і кликав.
На лови вже злетілись чорні ельфи,
Тічня завие так, що ти почувеш!
Попала в слід! А велитні із мряки
Будують замки в чистому повітрі
Страхітні, чорні башти, грубі мури,
Що звільна, але певно тут пливуть,
Щоби тебе, твій твір—усе,
Собою здавить, приглушить, накрити!

Г а й н р і х

На мене змора сіла, давить, мучить,
Пе кров мою! Равтенделяйн. рятуї!

В о д я н и к.

Почує, прийде, але не допоможе!
Хоча-б ти Бальдер, а коханка—Фея,
Хоча-б у тебе лук з проміння сонця,
А жаден луч не скривив від мети,
Ти мусим, мусиш здатися!—Послухай:
Поклався дзвін дивний на озера дні:
Помежи камінням в зеленім багні,
І встати він хоче, воскресити,
До неба свій голос піднести.
В нім граються риби; а тільки з укуса
Дочка моя меньша, зеленолоса
Тривожно круг його кружляє,
А деколи—плаче-ридає,
Бо дзвін так дивно дзвонить,
Мов кров устами ронить,
Хитається, рветься, з посеред багна
Немов відірватися хоче від дна!
Бім-бам!
Проминула весна...
Хай Бог тебе зцілить від сна!
Бім-бам!
Крови уже в дзвоні ущерть,
У дзвоні вселилася смерть!

Бім-бам
Ти—сам!
Проминула весна!
Хай Бог тебе зцілить від сна!

Водяник поринає.

Г а й н р і х

Рягуйте! Змора мене давить, душить!

Прокидається.

Ах! Де я? Де я?!

Протирає очі й дивиться довкола себе.

Гей! Чи є тут хто?

Р а в т е н д е л я й н

Являється в дверях:

Я тут! Ти кликав?

Г а й н р і х

Так! Ходи до мене!

Покладь мені долоню на чоло.
Я мушу чуть твій волос, серця стук,
Тебе при собі мушу чуть... ходи!
Ходи до мене... близько! Свіжість ліса
Несеш з собою... запах розмарину.
Ходи кохання! Поцілуй мене!

Р а в т е н д е л я й н

Ти хорий, Гайнріх?

Г а й н р і х

Хорий? Ні... не знаю.

Лежав я тут і мерз. Накрий мене—
Слабий, без сил, з охлялим серця стуком,
Та в тім злетілись дивні чорні змори,
Я впав їм в руки, мучили мене,
Дразнили... так... та зараз все минуло,

Тепер я знов здоров, сильний як перше!
Нехай придуть!

Равтенделяйн

Хто?

Гайнріх

Вороги!

Равтенделяйн

Які?

Гайнріх

Усі вони неназвані, разом!
Іще стою сам сильно на ногах!
Страху не знаю, хоч вони у сні
Гиснами до мене підповзають...

Равтенделяйн

Дріжиш, мій Гайнріх...

Гайнріх

Холод настає.

Нічого! Серце, пригорнись до мене!

Равтенделяйн

Коханий мій!

Гайнріх

Скажи мені дитино:

Ти віриш в мене?

Равтенделяйн

Бальдер! Воїн сонця!

Блідий герой мій! Розцілую брови
Твої біляві, що немов веселка
Над твого ока ясною блакиттю.

ПАВЗА.

Гайнріх

Невже кохана? Так—невже я Бальдер?
Зроби, щоб я повірив в це, щоб знав,
Душі моїй даруй той чару шум,
Якого треба, щоб творить! Не бачиш,
Як важко мусить працювать долоня—
Ламати мармур, долотом водити;
Одно не вдасться, друге не доспіє,
Дбайливість—гине, тоне в дрібничках,
Завзяття слабне, самопевність гасне,
І серце вужча, погляд тратить блиск,
Душі прообраз меркне чимраз більше...
Як важко дару божого не втратить,
Того, що жадних пут не признає!
Тікає, гине разом з тим і віра,
Ти чуєшся обманутим і хочеш
Від творчих мук звільнитись, отрястись...
Та—годі! Прямо ще полумя
Моєї жертви в небо бє огнями!
Колиж Рука здавить його захоче,
То щож—нехай! Опаде з моїх пліч
Священна риза—я її не скинув.
І я, що став високо, як ніхто,
Зійду без слова в низини і... згасну...
Та поки-що—подай сюди лучиво,
Дай світла! Більше! Освіти мій шлях!
Вчини, що вмієш, серце, чудодійко!
Напиться дай мені вина твогого!
Ануко—раз, як всі звичайні люде—
Ловімо щастя хвилю що тікає!
Та краще—ні! Накинутий спочинок
Сповнім життям, а не тупим лінивством—
Завітом черні, що за днями дні
Веде в безділлі. Гей! Заграй музико!
Заграй, а грімко!

Равтенделяйн

Бігла я по горах.

Немов на вітрі павутиння ніжне,

То знов, мов бджілка, дзвонючи крильми,
Із цвіту в цвіт, то знов мов той метелик.
А кожна травка, кожна гілка, квітка,
Дзвіночки сині, розмарин, волошка,
Дали мені присягу урочисту,
На те, що злом на Гайнріха не дихнуть.
Той чорний ельф, той твій найбільший ворог,
Блідий мій, Добрий—даром тільки буде
Змагаться з луком, щоб стрілу смертельну
У твої груди випустить, коханий.

Г а й н р і х

Яку „стрілу смертельну“? Що ти кажеш?
Я знаю того опиря. Я знаю—
Прийшов до мене в попівській одежі.

Р а в т е н д е л я й н

Ніхто, ніхто коханий.
Ти збавлений, спасений, дужий, вільний!
Нехай лише мигне твоя повіка—
Преніжні згуки здіймуться, мов дим
Сповють тебе, оточать наче мур:
Ні крик людей, ні дзвона відгомін,
Ні злобні штуки Льокія, не зможуть
Зломить, пробити вилому в тім мурі!
Подай мені найменший знак рукою,
А втвориться хрустальна, ясна зала,
Земляники оточать нас довкола
І радісно співаючи візьмуться
Столи і стіни цвітами вбирати.
Коли нам тут злі духи наділи,
Втікаймо геть—в глибінь нутра землі,
Де жаден велит подихом не сягне,
Де тисяч свіч осяє наше свято!

Г а й н р і х

Покинь дитино! Що мені по святі,
Як довго—глухо, наче румовище

Мій твір хвилини, дожида повстання,
Коли він сам для себе буде святом?!
З долини хочу глянуть на будівлю,
З якою скуп себе я ланцюгами!
Візьми лучиво, освіти дорогу,
Скоріш! коли сильні ворожі сили
Як день так ніч працюють—підгризають
Основи мого твору, я, як творець,
Не смію руки згорнувши сидіти!
Коли кінець вінок дасть моїй праці,
Як втілиться сердечна мрія в крицю,
У камінь, злото і слонову кість,
Коли мій твір закінченим зявиться,
Тоді віки поклоняться йому!
Проклін ляга на все недосконале,
Та тут проклін цей зміниться на глум,
На глум проклін тут зміниться! На глум!

Хоче йти, але спинюється на порозі.

Ходи, не стій так! Я тебе вразив?

Равтенделяйн

Ні, ні...

Гайнріх

А щож?

Равтенделяйн

Ніщо...

Гайнріх

Біднятко!

Я знаю—що тобі. Діточий ум
Метеликів принадних тільки ловить
І те, що любить щиро—убиває.
Та я—щось більше, ніж такий метелик!

Равтенделяйн

А я? Хиба не більше, як дитина?

Г а й н р і х

Так. Справді так. Як би я це забув,
Забув би змисл і блиск мого я.
Ходи! Очей твоїх світиль хрустальна
Про серце мною зранене говорить...
Язик це мій, не я тебе вразив.
Душа моя в коханні мчить до тебе!
Ходи, не хлипай: ти на герць новий
На мене зброю надягла; тобою
Мої порожні руки повні злота,
З богами можу стать на герць, не то що!
Тепер іще такий я даровитий,
Осяяний краси твоєї чаром!
Колиж захочу все те зрозуміти,
Дивуюся—яке це непоняття!
Так тісно щастя з мукою сплелись...
Вперед! Освічуй шлях мені!

Л і с о в и к

кричить поза сценою:

Гей ви!

Вперед, вперед! Чогож бо налякались?
Ваала храм упасти мусить в прах!
Вперед, Панотче, майстре Шавм, вперед!
Ось тут смола, солома—все, що треба!
А майстер Гайнріх в ельфиних обіймах,
Гниє в розпусті, про ніщо не тямить!

Г а й н р і х

Шальвії, значить, дурень той обівся!
Чого кричиш у пітьмі, серед ночі?
Отямся, дурню! Бережись!

Л і с о в и к

Тебе?

Г а й н р і х

Когож—мене! За бороду спіймаю!
 З таким насінням вмюю обійтися!
 Уговкаєшся, вмокнеш! Я зроблю
 Із тебе це, чим ти не був ще з роду—
 Робітником будеш моїм! Ти блєєш?
 Ось тут клепало, молот там лежить;
 Твердий доволі, щоб тебе змягчити!

Л і с о в и к

подаючися в зад:

На вид мій цапін! Прощу попробуй!
 Не раз уже шаблюка загорільця
 Погладила мене заки зломалась.
 На тім клепалі—глина твій металъ,
 Розприскує довкола мов кізьяк!

Г а й н р і х

Побачиш дурню, кобольде собачий!
 Хоч будь старий неначе Дівич-ліс,
 Сильніший будь від власного язика,
 Дарма—будем відром носити воду,
 Мести кімнату, двигати каміння!

Р а в т е н д е л я й н

Послухай Гайнріх—це пересторога

Л і с о в и к

Нехай і так! Ануко тут! А сміло!
 Забаву гарну матимем! Погляну,
 Коли тебе немов теля потягнуть
 В вогонь; а я носитиму бочками
 Смолу, оливу, сірку—все, що треба,
 Щоби для тебе розпалить багаття,
 Що сонце з диму чорного померкне!

Відходить.

Крик і рев багатьох голосів з долини.

Равтенделяйн

Не чуєш, Гайнріх! Люде, людські крики!
Погрози, лайка, проти тебе—Гайнріх!

Влетів камінь і ударив Равтенделяйн,
Рятуй, бабусю!

Гайнріх

Так! Значить—це правда?

Тічня за мною гналася у сні:
Тічню я чую, та мені байдуже!
В пору на правду я почув той крик:
Бо як би янгол тут зійшов із неба
І як би він взивав мене, благав,
Щоб я на місці витривав, то він
Менеб не краще упевнив про стійність
Мойого твору, як ота тічня,
Що виє з люти й злоби проти мене.
Ходіть! Ходіть! Віддам вам все, що ваше.
Мій клич: спасти вас, хоч би й поневолі!

Равтенделяйн

сама:

Рятуй, бабусю! Водяник, рятуй!

Водяник сиринав.

Водянику коханий порятуй!
Із скель у низ хай витрисне вода,
Хай змиє їх, знесе голоту в низ!
Вчини це, прошу!

Водяник

Що мені робити?

Равтенделяйн

Гони голоту струями в долину!

Водяник

Цього не можу!

Равтенделяй

Можеш це! Вчини!

Водяник

Коли-б і міг, то щож мені з цього?
Завадою для мене був твій майстер,
Богів, людей хотів узять під ноги;
Як голову зірве йому голота,
То так і слід!

Равтенделяйн

Рятуй, бо буде пізно!

Водяник

Щож даш мені за це?

Равтенделяйн

Я знаю—що?

Водяник

Ну що?

Равтенделяйн

Чого ж ти хочеш?

Водяник

Щож—тебе кохана.

Тебе, моя русалочко румяна.
Струси з твого темного тільця
Корсетку, плахту; в жовтих сапаянцях
Не слід ходити тобі; ходи до мене—
Там жде тебе посланнячко зелене,
А схочеш—візьму і на тисяч миль
Відсіль тебе знесу в обіймах хвиль...

Равтенделяйн

Дивись! Як гарно видумав! Та—ні!
Затям собі те все на вічні дні,

І раз на все вже визбудься дурниця:
Хоч будь ти тричі старший, як моя
Лісна бабуся, хоч замкни мене
На вік віків в тісну устриці мушлю,
Твоя не буду!

Водяник

Щож, нехай паде!

Равтенделяйн

Брехня! Я чую—брешеш. Чуєш клич—
Давний той клич, такий відомий вам!?
Гадаєш—я не бачу, як дріжиш?

Водяник

поринає.

*Гайнріх вертається. Він схвильований боротьбою. Дико
сміється і тріюмфує.*

Гайнріх

Як пси мене облетіли—як псів
Лучивами я гнав голоту геть!
Гранітні зломи стручував на них,
А хто не втік—упав. Подай вина!
У бою грудь свіжішає, в побіді
Сталиться. Кров бурлить в моїх висках.
Ні! Бій не томить! Сил сторук дає,
Обновлює в ненависти й коханні!

Равтенделяйн

Ось на тобі вина, мій Гайнріх, пий!

Гайнріх

Давай дитино! Спрагнений я знов—
Вина, кохання, світла і тебе!

П'є.

Твое здоровля! Ельфін легкий духу!
На ново я пючи дружу з тобою.

Бо творець, що поріжниться з тобою,
Упасти мусить в боротьбі. Не в силі
Ваги землі знести. А не зломися
Дитино—ти крило душі моєї!

Равтенделяйн

Як що лиш ти мене не зловиш...

Гайнріх

Ну й що за думка! Гей сюди, музика!

Равтенделяйн

Сюди, сюди манюсінський народі!
Вилазь із нор, проломів і щілин,
З озер і рік, із долів і вершин:
Побідник, витязь наш, тріумф обходе!
Ударьте в бубни, понастрійте флейти...⁸

Музика.

А я в танку закручуся як стій;
В світилок искрах блисне одяг мій,
Влетять світилки в кіс шовкові сплети,
Як Фрея я в промінному вінку
Брилянтів чари розіллю в танку!

Гайнріх

Мовчи... здається...

Равтенделяйн

Що?

Гайнріх

Нічого не чуєш?

Равтенделяйн

І щож би знов?

Гайнріх

Нічого...

Равтенделяйн

Що з тобою?

Гайнріх

Не знаю сам. У гомін твоїх слів
Вмішався тон... вмішався згук...

Равтенделяйн

Який?

Гайнріх

Давно похований... Жалібний згук...
Пустяк, дурниця! Підійди до мене,
Подай мені пугар червоних уст,
З якого пий і пий, а дна не видко—
Подай пугар упоєнь—хай уплюся!

Цілюються. Довга хвиля упоєння. Відтак ідуть обнявши під ворота—спиняються приковані могутньою картиною гір.

Глянь! Перед нами—величній простір!
Простягся ген аж там у низ, де люде
Живуть і гинуть. Я—також людина...
Чи можеш це, дитино, розуміти:
Чужий і свій онтам в низу і тут
Чужий і свій я на верхах гірських...
Розумієш це, дитино?

Равтенделяйн

Розумію...

Гайнріх

Глядиш так дивно, як говориш це...

Равтенделяйн

Боюсь...

Г а й н р і х

Чого?

Р а в т е н д е л я й н

Сама того не знаю...

Г а й н р і х

Пустяк! Ходім спочить.

*Підводить її під скельний пролім, та нагло спинюється
і повертається назад.*

Колиб лиш місяць,

Що звис в горі з обличчям крейдяним
Очей своїх, мертвецьким, тихим сяйвом
Не кинув там у низ, відкіля
Колись я вийшов на верхи! Цього
Мені не можна бачить! Слухай—ти...
Не чуєш ти нічого? Слухай, серце...

Р а в т е н д е л я й н

Нічого я не чую; а того,
Що ти говориш, не порозумію...

Г а й н р і х

І ще не чуєш?

Р а в т е н д е л я й н

Щож я маю чути?

Осінній вітер плаче в бурянах,
Киги-киги кричить над нами каня...
Тривожно слухать твоїх дивних слів...
Тай голос твій—чужий якийсь, далекий...

Г а й н р і х

Он там в низу—крівавий бачиш блиск,
Де місяць сяйвом грається в воді?

Равтенделяйн

Ніщо не бачу!

Гайнріх

Твій орлиний зір
Ніщо не бачить? Ти сліпа? Не бачиш,
Як щось таке спинається в гору?

Равтенделяйн

Омана чиста! Привид, більш нічого!

Гайнріх

Омана? Ні! Будь тихо, не омана...
Як вірю в те, що Бог мене простить!
Тепер воно спинається на камінь,
На камінь, бачиш, що поперек стежки...

Равтенделяйн

Покинь це, Гайнріх! Не дивися в низ!
Замкну ворота, щоб тебе спасти!

Гайнріх

Лиши, я хочу, мушу там дивитись!

Равтенделяйн

Поглянь, як вітер вивинув серпанок
Блідої хмарки в скельнім казані —
Слабим, як ти, у круг цей не вступать!

Гайнріх

Хиба слабий я? Ось—уже не має.

Равтенделяйн

Гаразд! Опять будь витязем, артистом!
Нужденна зморо—гинь і пропадай!
Бери за молот—хай гремить, як перше!

Гайнріх

А ти не бачиш, як це все йде в гору?

Равтенделяйн

Де?

Гайнріх

Там на скельній стежечці вузькій—
В одних сорочечках...

Равтенделяйн

Хто?

Гайнріх

...Босі діти...

Збанок несуть, а він, мабуть важкий:
Одно, то друге підпира коліном,
Маленьким, голим колінцем... Не бачиш?

Равтенделяйн

Ох, мамо, мамо —вирятуй його!

Гайнріх

Кругом головдитячих орифляма...

Равтенделяйн

Це блудний вогник!

Гайнріх

Ні! Склади долоні.

А бачиш... бачиш, ось вони онтам.

*Він клякає. Являється двоє дітей, що несуть збаночок.
Вони в одних тільки сорочечках.*

Перша дитина

засміраючим голосом:

Татунцю!

Гайнріх

Дитино!

Перша дитина

Мама шле тобі привіт...

Гайнріх

Спасибіг, серце. Щож—вона щаслива?

Перша дитина

поволі, сумно:

Вона щаслива...

Ледве чутний голін дзвону з глибини.

Гайнріх

Що ви там несете?

Друга дитина

Збаночок.

Гайнріх

Це для мене?

Друга дитина

Так, для тебе.

Гайнріх

А що в збаночку, дітоньки мої?

Друга дитина

Солоне щось...

Перша дитина

Гірке щось...

Друга дитина

Сльози мами...

Гайнріх

Мій Боже! Боже!

Равтенделяйн

Де це ти вдивився?

Гайнріх

На них—на них!

Равтенделяйн

На кого?

Гайнріх

Ти осліпла?

На них! Деж мама ваша, говоріть!

Перша дитина

Де мама?

Гайнріх

Мама!

Друга дитина

Там, де водні рожі...

Сильний гомін дзвона з глибини.

Гайнріх

Дзвін дзвонить... дзвонить... дзвонить...

Равтенделяйн

Що за дзвін?

Гайнріх

Давній той дзвін... похований... він дзвонить...

І хтож мені вчинив це?! Я не хочу!

Не хочу слухать того дзвона! Пробі!

Равтенделяйн

Отямся Гайнріх! Що тобі—коханий!

Гайнріх

Він дзвонить! Боже! Зжалься наді мною!
І хтож мені вчинив це?! Боже мій!
Не чуеш, як гуде, здіймається з глибин,
На хвилю тихне, щоб новим гомоном
Глушить мене, карати! Боже! Боже!

До Равтенделяйн:

Ізгинь з очей! Ненавиджу тебе!
Плюю на тебе! Геть мені! Проклін,
Тяжкий проклін на мене і на тебе,
Мій твір і все життя моє! Я тут!
Іду вже! Боже! Зжалься надімною!

Піднімається, паде, піднімається знову і воліється геть

Равтенделяйн

Отямся, Гайнріх! Позістань!... Пропало...

Кінець IV Дії.

Пята Дія.

*Лісова поляна з хатиною Лісової Бабусі, як у першій
дій. Після півночі. Біля криниці присіло троє ельф.*

Перша ельфа

Огні горять!

Друга ельфа

Червоний вихор жертв
З усіх верхів пливе в яри.

Третя ельфа

Снується
Туманний дим й верхів смерків торкнувши,
Спливає в доли.

Перша ельфа

По ярах лягає
Білявий дим. В повійнім морі мли
Худоба тоне в мряці аж по шиї,
Реве: до стайні рветься з полонин.

Друга ельфа

В моїй бучині соловей співав—
Так пізно вже—а він співав і хлипав,
А я на листя кинулась осінне
І гірко, гірко плакала.

Третя ельфа

Як дивно!
А я лежала сонна в павутинні,
Розтягненім помежи гиллям трав,
З ниток багрових прядених преніжно:
Здалось мені, що я в царській постелі

І спать мені там гарно було, тихо,
Брилянти рос на сонці мерехтіли,
До мене блиски кидали, а я—
Накривши очі віями тяжкими
Заснула тихо. Та коли збудилась,
Умерло Світло, згасло на блакиті,
І сірим стало в мить моє гніздечко,
На сході тільки піднялась заграва
А місяць, наче металева куля
На гір верхівя сипав зімним сяйвом.
І від того холодного проміння
Здалось, неначе луки зворухнулись;
І чую, наче тихо щось зітхнуло
Одно і друге і злились зітхання
В одну тривожну скаргу, плач, ридання...
І стало лячно, страшно! Летів хрущик,
Що ніс ліхтарик з промінем зеленим.
Пролетів мимо. Я сама остала
Ніщо не знала й плакала в душі,
Покіль найбільше любий з поміж ельфів—
Крилатий пазь—з далека я почувала
Крилець, мойого хлопчика, дзвінок—
До мого ложа, в леті не припав.
А як то ми у спільному гніздечку
В палких обіймах терялись, тремтіли,
То сльози в нас з цілунками сплелись;
В кінці, мене він, палко пригорнувши,
Гірким риданням вибухнув, що сльози
Вогнями груди проняли мої,
Й сказали: Бальдер... Бальдер вмер...

Перша ельфа

Встала:

Вогні горять!

Друга ельфа

Встала теж:

Це Бальдера костри!

Третя ельфа

Поволі йде краєм ліса.

А Бальдер вмер... Як зімно! Ух!

Вона зникає.

Перша ельфа

Проклін паде на всю країну,
Неначе дим із Бальдера кострів!

*Крізь поляну перепливає мла. Коли прояснюється, по
ельфах не остало і сліду.*

*Надходить Раутенделяйн з гір, стомлена і бліда. При-
сідає з утоми, то знову піднімається і підходить до
криниці. Голос у неї зломаний, завміраючий.*

Раутенделяйн

Куди я?... Куди я?... Весілля було,
Від карликів в залі весільній гуло,
Вони мені чарку до рук подали,
А крові замісто вина налили:
Я мусіла вихилить чарку.

Колиж я надпила весільний напій,
Щось тихо зітхнуло у груди моїй...
Втім вдерлася в серце залізна рука
І серце в цю хвилию згоріло на прах.
Я мушу його прохолодити!

Віночок лежав на весільнім столі,
Між багром коралів й рибками в сріблі.
Я вбрала віночок і чар увесь зник,
Князем став у мене старий водяник...
Я мусіла серце вхолодить...

Три яблука впали на лоно мені,
Біляве, жовтаве, а третє в багрі:—
То був мій весільний дарунок;

Я зіла біляве й поблідла в цю мить,
Я зіла жовтаве і золотом блисла
Нарешті я зіла червоне...

Білява, рожева, бліда,
Сиділа дівчина, а була мертва...
Водянику! Двері в остіж роздіймай,
Мертву наречену до себе приймай—
Між риби, каміння, зелене багно
У темінь, у холод, на дно...
Ох, ти, моє спалене серце!

Зіступає в криницю.

З ліса вибігає Лісовик і хилиться над криницею.

Лісовик

Гей царю жаб! Ануко на гору!
Скорійш наверх, триклятий водохляпе,
Не чуєш? Що? Ти спиш зеленопупий?
Кажу—на верх! Хочаб там біля тебе
Найкраща з фей лежала, не вважай!
Повір—того ні раз не пожалієш,
Багато знаю! Хай це лусне грім—
Любовних десять ночей варто це!

Водяник

в криниці:

Брекекекекс!

Лісовик

На верх! Чого морочиш?

Водяник

якого іще не видно:

Часу не маю. Йди собі до біса!

Лісовик

Невже? Часу не маєш!? Кинь дурниці!
А то живіт розмочиш у воді.
Повір, а я новиночку приніс!
Усе, що я пророчив, все здійснилось:
Пустив її в трубу! Не чуєш, дурню?!
Метелик—нам остався! Правда, трошки
Пімнятий він і злизаний, так щож—
Хиба це нам обом що небудь шкодить?
Доволі того, щоб найти в ній це,
Про що тобі й не снилося, старуху!

Водяник

Виринає.

Ну й щож таке? Пустив її в трубу?
Гадаєш—може побіжу за нею?
І ще не стало!

Лісовик

Вже її не хочеш?
Тоді скажи де ділася вона?

Водяник

Шукай, шукай!

Лісовик

Хиба я не шукав?
У тьмі і ночі скільки не наклевав?
Спинався, де не стане жаден цап,
Питав про неї борсуків, мишей,
Орлів, вужів, по горах та дібровах—
Ніхто про неї не сказав ні слова.
При ватрі спали рубачі, а я
Украв головню з ватри й далі біг
За нею вслід, покіль не станув там
Де він колись глумився всім богам
Людцям і нам де ставив „храм“,—

У муть одну покинута ковальня
Полум'ям бухла і тепер горить,
Вся стеля приска іскрами, бахтить,
Огнем пала вся велич того „майстра“,
Що вже ніколи з попелу не встане!

В о д я н и к

Я знаю, серце; знаю вже про все;
Так ти мене трівожиш через це?
А навіть більше—знаю, як той дзвін
В воді хитнувся, як заплакав він,
Як нісся з серця дзвона відгомін;
Я знаю—хто дав дзвонів розгін...
Коли-б ти бачив те, що бачив я—
Що там на дні скоїлося на днях!
Як світом світ не бачив я такого:
Мертва рука топільниці, до його
Торкнулась легко і здригнувся дзвін,
Аж став здійснюватися хвилею, а він
Той дзвін неначе львиця заревів
І кликав творця свого з верхів.
Я бачив цю топільницю. Довкола
Її чола, горіла ореола;
А як вона торкнулася металю,
То дзвін мов грім, мов буря плакав з жалю.
Мені—я дід—і бачив це одно
Наїживсь волос. Всі втекли на дно.
Коли-б на це твої дивились очі,
То певне б ельфу кинув, не морочив
Себе і других; хай біжить по полі,
Кохання в мене доситу, доволі.

Л і с о в и к

А в мене ні. Нехай собі свobodно
Кожніський робить, що йому вигідно:—
Коли-б мені той скарб до рук попав,
То я б на всі топільниці начхав!

В о д я н и к

Кворакс! Брекекекекс—ха! ха!
Як жадна більше не пече блоха,
То вбий її. Шукай хоч сотню літ,
Ногами зміряй хоч усенький світ!
Її не знайдеш! З нинішнього дня
Вона—моя. А ти її—бридня!
Прощай—я мушу в низ, ти... розумієш...
Куди захочеш голову повієш;
Колись і я був вільний, та тепер
Прийшлося слухать жіничиних химер

Л і с о в и к

кричить йому у слід:

Як в небі сяють зоряні дороги,
Як в мене сила є й цапині роги,
Як риба плава, а літає птах,
Так ти старуху на свій див і жах
Людську дитину матимеш на днях!
Добраніч! Щастя зичу! Ха! ха! ха!
Гоп, гоп в корчі і забита блоха!

Біжить геть у веселих підстрибах.

З хатини виходить Лісова бабуся і здійсмає віконниці.

Л і с о в а б а б у с я

Пора вставати. Ранок вже встає.
Ціліську ніч не було супокою.

Співає півень.

Ну—певно... дреться півень... не в пору.
Гей снапрогоне—знаємо гаразд
Свій час, пору, ніж ти іще запієш:
Ізнесла курка золоте яйце,
На небі світла ясні мерехтять.
Надійде світ. Ану розкрий повіки
Малий лінтяю, отвори повіки:
Надходить день новий, світає, гей!

Колиб хоч блудний огник блиснув де,
Мені кругом поглянути потреба—
Забула свій карбункул десь, чи що?

Шукає по кишенях і находить світючий камінець.

А ось і він.

Г о л о с Г а й н р і х а

Равтенделяйн!

Лісова бабуся

Ну, ну!

Клич, клич, а певне, що не забариться.

Г а й н р і х

Равтенделяйн! Я тут! Я тут! Не чуєш?

Лісова бабуся

Ледве, чи вчує! Ой ледве, чи вчує!

Г а й н р і х

Гонений, являється на скелі, над хатиною: блідий і висчерпаний. В руках важить відламок скали, готовий кинути його в низ.

Ходіть! Поважтесь! Піп це, чи циркулик,
Файкар, учитель хочби, паламар:
Хто з вас лиш кроком важиться в гору,
У низ неначе міх піску звалиться!
Не я, а ви мою дружину вбили!
Голото, погань, прошаки, злодії,
Що тридцять ночей „Отче наш“ бурмочуть,
За втраченого пятака, тоді,
Коли безлично—до основ збутвілі—
Де тільки можна—в ім'я свого бога
Деруть сорочку з тіла! Гей обманці!
З каміння греблю вистроїли ви,
Щоб заслонить упадку свого в пекло
Від божої потопа. Ах, коли

Здійметься хвиля, що розміє греблю,
Коли надійде той, що греблю зірве?
Я ним не є... на правду ним не є.

Відкладає камінь і хоче йти в гору.

Лісова бабуся

Туди не сягнеш, чоловіче, стань!

Гайнріх

Стара! Це що горить?

Лісова бабуся

Хиба я знаю?

Тут був такий, що вистроїв те все:
На пів—мов храм, на пів—царська палата.
Та він це кинув і воно—горить.

Гайнріх силкується пробитися в гору.

Лісова бабуся

Покинь, бо там стоїть стрімка стіна:
Ніхто туди не здійметься без крил,
А твої крила злома і, небоже!

Гайнріх

Чи зломані чи ні: я мушу бути там!
Горить мій твір, мій твір, стара, горить
Я той, що це створив, усе
Що було моє, все чим я не був
Я кинув там...
Не можу більше... більше вже не можу!

ПАВЗА.

Лісова бабуся

Спочинь хвилинку, там нема доріг;
А ось і лавка, сядь!

Гайнріх

Спочити—я!

Стели мені з найтонших шовків ложе,
То я на нього не звалюсь, не впаду.
Моєї нені поцілуй, вона
Давно в могилі, зложений на скрань
Мою холодну, їддю був би нині,
Жалом трійливим, що не дасть спокою.

Лісова бабуся

Пожди крихітку—не плети дурниць!
У мене, бачиш, є в столітнім сховку
Вина крихітку. Подожди!

Гайнріх

Не можу!

Подай мені води, я хочу пити!

Лісова бабуся

Іди і пий!

Гайнріх

*іде, відає на краю криниці і не воду. З криниці підій-
мається тиха мжана скарга.*

Голос

Гайнріху, любчику мій,
Сидиш на криничці моїй.
Устань—прощавай,
Серденька не карай,
Прощавай!

ПАВЗА.

Гайнріх

Стара, скажи—пожалься—що це було?
Що кликало по імені мене?

Мов „Гайнріх“ голос лебедів з криниці,
А потім тихо-тихо... „Прощавай!“
Ти—хто стара? І де це я найшовся?
Прокинувсь наче—скеля ця, хатинка,
І ти сама—такі мені знайомі
Й чужі такі. Невжеж те все, що я
Прожив, нічим не було понад ехо,
Що ніби є й нема його, хоч було...?
Скажи, пожалься—хто ти?

Лісова бабуся

Я? А—ти

Гайнріх

Питаєш—хто я? Як би я це знав!
Як часто в Бога я про це питав:
На решті—хто я? Хто я серед світу?
Мовчало небо, не було одвіту...
А певно тільки: ким би я й не був,
Героєм, трусом, богом чи змією,
Я Сонця був дитиною, що зараз
До дому хоче... і слаба, безсила
Недолі жмут, в обійми Неньки рветься
Що вічно руку простяга промінну
Й ніяк її не в силі досягнути...

Лісова бабуся

Підожди...

Гайнріх

Гаразд!

Кривавим сяйвом твого каганця
Покажуй шлях, який веде на гори.
Як стану там, де паном був колись,
То хочу вік свій звікувать відлюдком,
Анахоретом, що ні раб, ні пан...

Лісова бабуся

Не вірю в це. Бо те, чого шукаєш
На тій горі, зовсім не те, що кажеш.

Гайнріх

Ти звідки знаєш?

Лісова бабуся

Знаю це і те...

Тобі на п'яти товпились. Так, так!
Коли прийшлося життя промінне гнати,
Стають вовками люде. Та як треба
У вічі Смерти глянуть, то мов вівці
На вовка скачуть! Знаю я це, знаю.
А ваші славні вівчарі—недоле—
Цікаві справді—верещать без вплину:
Втікайте гей! Самі цькують собаки
На власні вівці, але не на вовка,
Якому вівці скачуть прямо в горло.
Багато кращим ти не є від них:
Гонив життя промінне геть від себе
А Смерти в вічі глянуть не посмів.

Гайнріх

Поглянь, стара—не знаю, як це склалось,
Що я життя промінне трунув геть,
І бувши творцем, сам утік від твору,
Немов школяр і голосові тому,
Що сам його я дзвоніві надав
Скоривсь без бою. Правда, гомін дзвона
Здіймаючись із крицевої груди
Верхівя гір із сну отряс, а згуки
На мої скрані падали, гули

З усіх боків! Та я—остав артистом!
І ця рука, що вилила цей дзвін,
Покіль я сам не впав і не зламався
Була примушена свій власний твір розбити.

Лісова бабуся

Минулося—значить—уже не верне.
Пропало щось—значить—уже не найдеш,
Кінець—значить—що всьому край:
Ніколи вже, на свій, не вийдеш верх!
Ти був прямим нащадком, простим гоном,
Сильним, а хоч покликаним ти був
Однак не був ти Вибранцем... так, так!
Ходи і сядь!

Гайнріх

Стара, бувай здорова!

Лісова бабуся

Ходи і сядь! Усе, що зараз робиш,
Не варте люльки попелу, бо знай:
Життя ти більше на верхах не знайдеш!

Гайнріх

Позволь же вмерти хоч ось тут, коли...

Лісова бабуся

Це так і буде. Хто, як ти, зірветься
Летіти в Сонце, так, як ти, й потім
Паде у низ—не може не розбитись.

Гайнріх

Я чую, що стою вже на межі...
Нехай і так.

Лісова бабуся

Кінець з тобою!

Гайнріх

Говори!

Ти, що так віще завжди говорила,
Скажи, чи те, за чим я ніг не чую,
Іще хоч раз побачу, нім умру?—
Чому мовчиш? Невжеж мені іти
Із ночі в ніч претемну й не побачить
Хоча заграви втраченого сяйва?
Ніяк її...

Лісова Бабуся

Кого ти хочеш бачить?

Гайнріх

Її! Стара! Когож, як не її?!

Лісова бабуся

Бажай одного: то твоє останнє
Бажання.

Гайнріх

Скоро:

Вже! Я забажав!

Лісова Бабуся

Побачиш!

Гайнріх

Ах мамо! Можеш це зробити? Не знаю
Чому тебе я мамою зову...

Я злоті розчісую коси;
Равтенделяйн гарна, чарівна,
Равтенделяйн—водна царівна...
Пташки втікають, а мряки линуть
Огні самотні гаснуть і гинуть...

Водяник

з криниці:

Равтенделяйн!

Равтенделяйн

Іду!

Водяник

Ходи мерщій!

Равтенделяйн

Цить, донечко, цить,
Хоч серце болить,
Хоч гірко, хоч сумно
Суконка, мов трумно
Хоч серце болить,
Цить, водна царівонько, цить...

Водяник

Равтенделяйн!

Равтенделяйн

Йду вже!

Водяник

Нема тебе досі!

Равтенделяйн

У місячнім сьйві розчісую коси,
Нагадую любка давнього—
Так гірко, саїтно без нього...
Дзвіночки сині дзвонять
І сльози-згуки ронять...
Про щастя співають—чи муку,
Кохання палке—чи розлуку,
Про захвати серця—чи туги?
Співають про одно і друге.
Словами душі не втишить:
У низ! Проминула вже мить!
А я тут барюся в одно
Гей в холод, у воду, багно,
На дно!

Хоче поринати.

Хтож кличе так тихо?

Гайнріх

Це я!

Равтенделяйн

А хтож ти?

Гайнріх

Коханко моя!

Дитя моє любе, пещене—
Пізнаєш—зблизися до мене!

Равтенделяйн

Не можу... Не знаю тебе я зовсім.
Йди геть, бо мій погляд для смертного—грім.

Гайнріх

Ох! Мучиш, дратуєш ти серце моє..
Ходи і подай мені руку!
Пізнаєш відразу чия!

Равтенделяйн

Не пізнаю.

Не знала тебе і не знаю.

Гайнріх

Мене ти не знаєш?

Равтенделяйн

Не знаю.

Гайнріх

Невже?

Не бачила ніколи?

Равтенделяйн

Я не знала.

Гайнріх

Не цілував я твоїх уст до крові?

Равтенделяйн

Ніколи.

Гайнріх

Не гладив коси, не пестив ці брови?

Водяник

в криниці:

Равтенделяйн!

Равтенделяйн

Іду вже!

Водяник

Кинь дурниці!

Гайнріх

А хто це кличе?

Равтенделяй

...Чоловік—в криниці.

Гайнріх

Не бачиш, як я мучуся, страждаю
Так не страждав я в життьовому бою!
Не муч мене—пожалься наді мною!
Спаси...

Равтенделяйн

А як?

Гайнріх

Ходи до мене, серце!

Равтенделяйн

Ніяк не можу.

Гайнріх

Ти не можеш?

Равтенделяйн

Ні.

Гайнріх

Чому?

Равтенделяйн

Ми гуляєм на озера дні
Танків превеселих. Хоч ніжка болить
Та в час, як гуляю вогнем не палить!
Прощавай!

Гайнріх

Ах! Де ти? Не втікай!

Равтенделяйн

У вічній далі

Гайнріх

Чарочку... подай!

Подай же чарку, Магда... ти бліда... чого?
Подай! Хто чарку дасть мені—того
Благословлю!

Равтенделяйн

близько його:

Я!

Гайнріх

Хочеш це зробити?

Равтенделяйн

Я хочу, так—покійним дай спочить...

Гайнріх

Спасителько моя!

Равтенделяйн

віддаючись:

Прощай! Я більше не твоя...

Колись, в маю... це було...

Та мов той май... минуло...

Гайнріх

Минуло...

Равтенделяйн.

Минуло...

А хто тобі співав до сну?

Хто дав тобі весну?

Гайнріх

Хтож, як не ти?...

Равтенделяйн

Хто—я?

Гайнріх

Равтенделяйн!

Равтенделяйн

А хто тобі цілий віддався? Хто?
Кого ти турнув на криниці дно?

Гайнріх

Тебе—когож?

Равтенделяйн

Я—хто?

Гайнріх

Равтенделяйн!

Равтенделяйн

Прощавай!

Гайнріх

Надходить ніч. Спокій веде за руку...

Равтенделяйн

Підбігає до його і обіймає йому коліна.

Сходить сонце!

Гайнріх

Сонце!

Равтенделяйн

ридає й радіє:

Гайнріх!!!

Гайнріх

Дякую тобі!

Равтенделяйн

*Обімає вміраючого Гайнріха й палко цілує в уста—
відтак ніжно опускає долі.*

Гайнріх

В просторах дзвонів соняшних гра!
А Сонце... сходить! Довга ніч була!

Соняшна заграва.

КІНЕЦЬ.

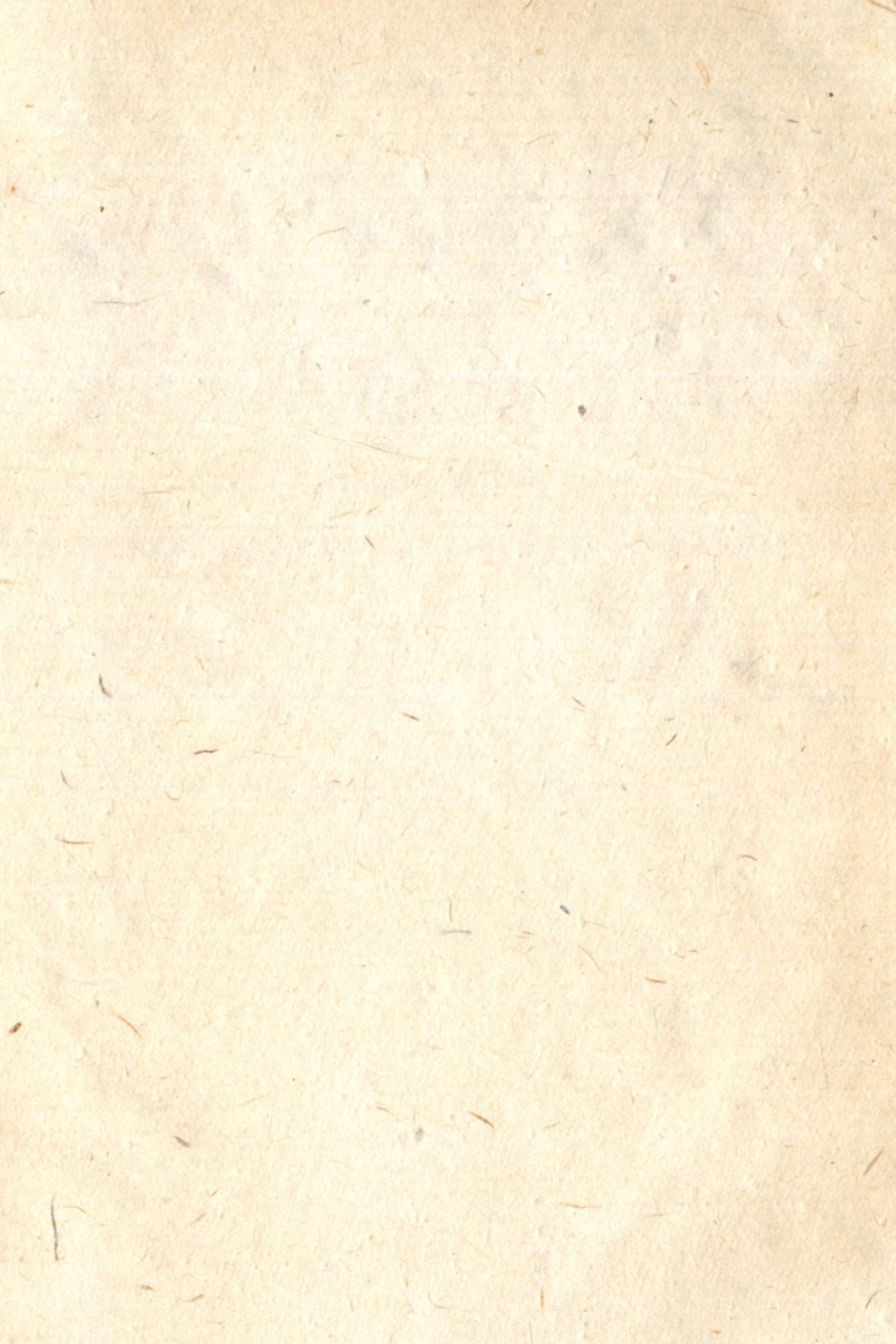

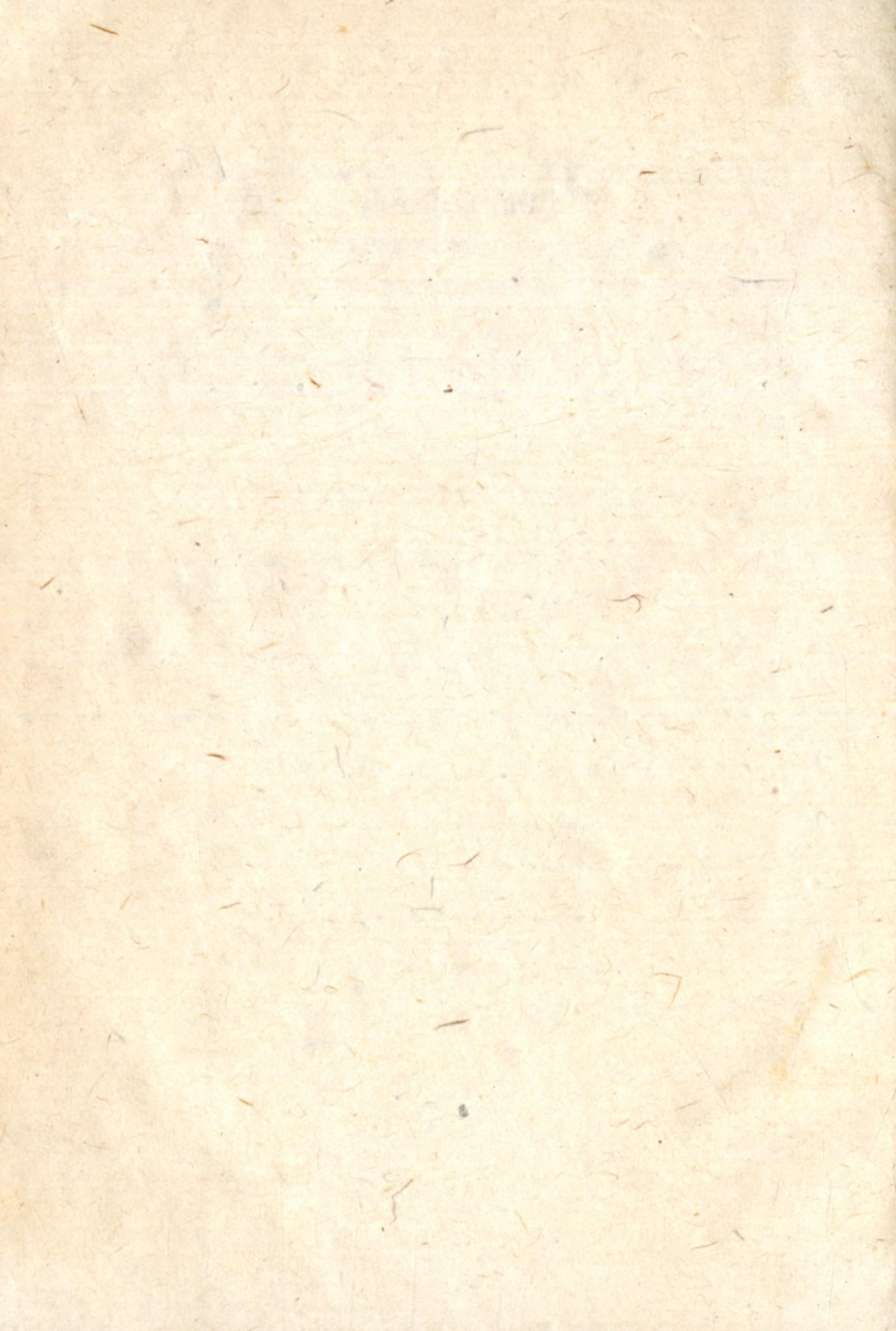
В суспільно-політичній серії видавництва
„СЕРП І МОЛОТ“

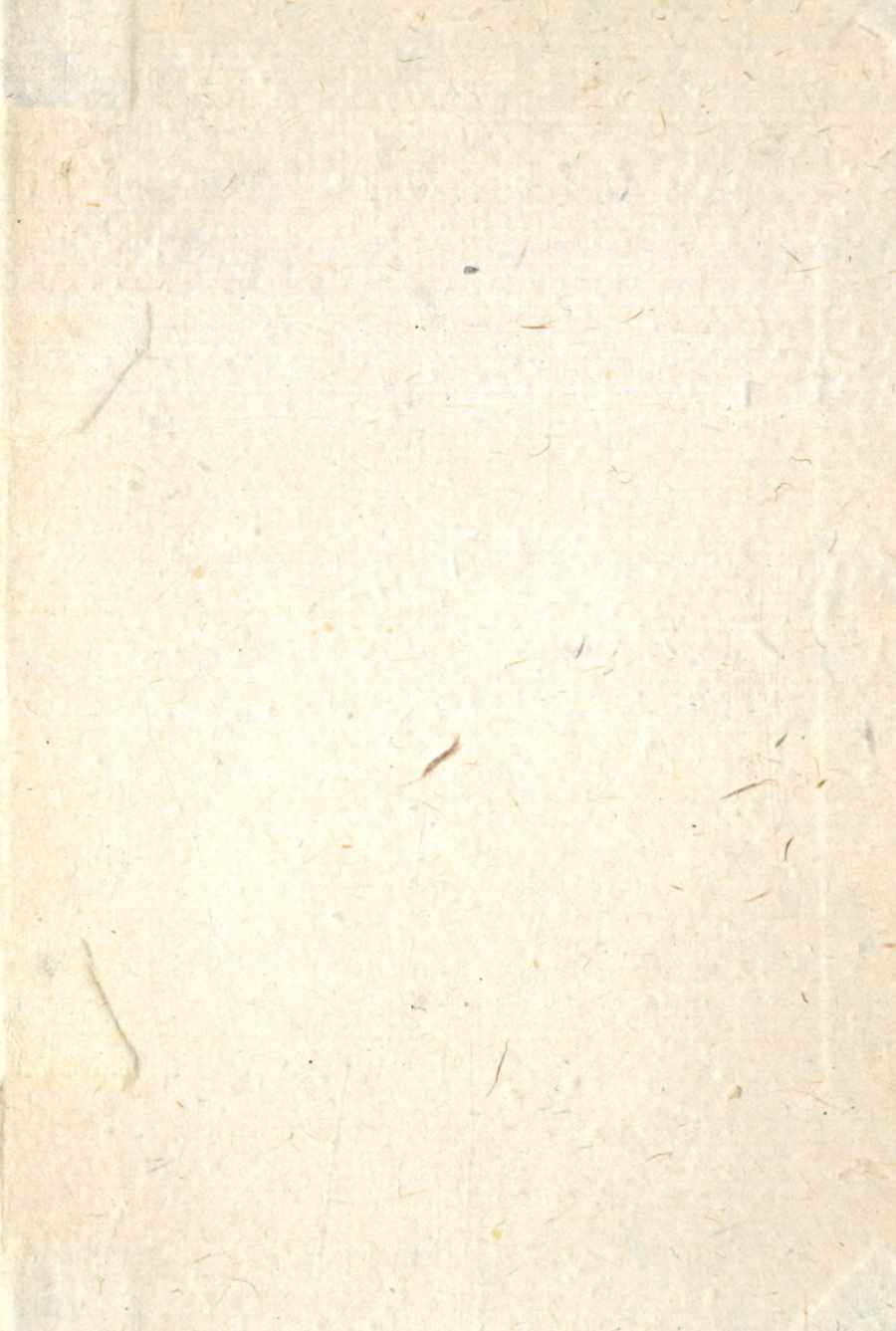
вийшли такі книжки:

1) М. Г. Ірландська республіка.	—	карб.	40 к.
2) Л. Кульчицький. Федералізм і соціалістична політика.	—	„	50 к.
3) Р. Заклинський, Іван Франко.	—	„	60 к.
4) К. Каутський. Патріотизм, війна і соціал-демократія	—	„	50 к.
5) Др. Герман Гуммерус. Самостійна Фінляндія (брошура написана фінляндцем для видавництва)	—	„	40 к.
6) Дм. Донцов. Маркс, Енгельс, Ляссаль про неісторичні народи.	—	„	70 к.
7) М. Драгоманів. Пропавший час (Українці під Московським царством)	—	„	50 к.
8) М. Залізняк. Державний устрій Німеччини	—	„	70 к.
9) М. Залізняк. Сучасна індустрія і її значіння	—	„	70 к.
10) Віктор Чернов. До теорії класової боротьби	—	„	50 к.
11) М. Драгоманів. Нарис української соціалістичної програми (Вступне слово до „Громади“)	1 карб.		20 к.
12) Ю. Охримович. Короткий нарис розвитку української національно-політичної думки ч. I.	2	„	— к.
13) М. Залізняк. Нариси про національне питання	2	„	— к.
14) Ляля Ляйпат Рай. Політичне становище Індії	—	„	40 к.

48.130

91 98

30.311.

ГЕРГАРТ ГАВІТМАН

Затоплений Дзвін

НІМЕЦЬКА ДРАМА-КАЗКА.

ПЕРЕКЛАВ

МИКОЛА ГОЛУБЕЦЬ

ВИДАННЯ ДРУГЕ.

КИЇВ—ЛЬВІВ 1916.

Накладом Видавництва „СЕРП І МОЛОТ”